

St. Job. P. 1. 1. 1.

1. Gerhard / Joh. Ern. / Diff. de umbratione virtutis aetificandi, ex Luc. 1. vers 35. Jenae 1688.
2. Gejer / Mart. / Diff. Biga, nempe prot. Evangelium Genes. III. v. 15. ut et messiae mors, Sepultura ac Resurrectio. Jes. LIII. v. 3=10 Lippiae 1695.
3. ——— Diff. Superstitione, Lippiae, 1660.
4. Gerhard / Joh. Ern. / Diff. de umbratione virtutis aetificandi, Jenae 1665.

5. — Diff. de Simulatione Dei,
iend, 1714.
6. Grapij / Gack. / Diff. de Decoribus
Sanctitatis ab utero Aurora
et Rose Juventutis messis, ad
psalm. cx. vers. 3. Rostochy 1708
7. — Diff. de Verbo abbreviato,
Rom. ix. v. 28. Rostochy 1710.
8. — Diff. representans rubicundum
et candidum Victorem ab Edom,
sine Socio Socias Torcular calcam,
tem. ab Iesa. Lxiii. v. 8. Depictum,
Rostochi, 1709.
9. Gruenerberg / Joh. Petri / Diff.
de Discipulis Christi ex Mammona
Iniquitatis sibi Surreptores in Oter,
na Tabernacula conciliare jussis.
ex dicto Lucae xxv. v. 9. Rostochy 1700
10. — Diff. de vitando private
Communione Separatismo ex 1. Cor. xi
v. 18 seq. Rostochy 1718. 9.

- 11 Gruenenberg, Joh. Petri / Diff.
de Divina Sancti Ministerij Con-
stitutione, 1706.
12. — Diff. de Semine Davidis
Christo solitarie intelligendo,
ex dicti Natura II. Sam. VV.
vers II=16. Rostochi, 1707.
13. — Diff. de Sacrae Bened
necessitate, 1710.
14. — Epistolion ad Gerh. Ger.
Cingium de Sensu Sacrae
Cena, Joh. VI. non tenere
observato. Rostochy 1710
15. Güntheri / iusti Christoph. / Diff.
de Clamore Spiritus Sancti
in Cordibus Fidelium. jeno 1718
16. Höhner / Joh. Henr. / Diff. de
Ritu Benedictionis Sacerdo-
talii. 1687.
17. Hamneker / Phil. Ludov. /
Diff. de Amore Salutari Dei
in Judam proditorem, Witten,
Bergel,

18. — Diff. de Sacerdotio
Christi. Giffa 1682.

19. — Contemplatio Ruinarum
Babylonis, iuxta Anaclorifin
Apoclypticam Johannis Apostoli,
Wittenberge, 1695.

20. — Diff. de Baptismo prima
cum Chiliadum ad Christum con-
versarum, Wittenberge, 1695.

21. — Loci evagantes, quibus
distinctionem poenitentiae legalis
et evangelicae defendere conatus
est D. Spenerus, publice dis-
cussi Wittenberge, 1696.

22. — Diff. de Vera vera pietatis
Exercitio, secundum Regulam
Pauli ex 1 Timoth. IV vers.
6-8. Wittenberge 1698.

23. von der Harde, f. Herm. (Intybum
Sylvestre milids fudisio,
2 Regum, v. 9. nec non Bryonia
Tongol Durbb Esaja C. V. Helmstadt
1714.

24. von der Hardt / Herm /
Galilei, Elias, Elira, Jonus, Amos,
Hofear, Nahum ex Historia re-
stitutis, et in Jone honorem
Galilee vindicati. Helmstedt,
1714.

25. Hardtschmidij / Joh. Nicolij
Diff. de Naufragio Fidei, ex
1 Timoth. 1. v. 9. Argentorati,
1709.

26. Hasei / Theod. / Diff. de Lapide
Fundamenti, cui olim Troia
Foederis imposita fuit. Erfurti.

27. Henningij / Jur. / Munimentum
Securitatis humane, ex
Imagine divina exstructum,
Gryphiswaldie 1711.

28. Diff. de Jure Fidelium in
Bona tam Spiritualia, quam
Corporalia. Gryphiswaldie
1707

29. Heydeni / Joh. Hulder. / Diff. de
 moris Resurrectione, Halle, 1723.
30. Hirsch / Joh. Henr. / Diff. de
 Cherubim Paradisi, ad Genesis
 III. v. 24. Wittenbergae, 1720.
31. Hoheisel / Caroli Ludov. / Diff.
 qua Sapientiam Adami in Aegre
 amissam, proverb. xxx. v. 2. 3.
 tuebatur, Jene, 1716.
32. Hulsremann / Joh. / Diff. de
 Libertate Christiana, Lipsiae
 1706.
33. ——— Diff. de poenitentia
 Christianorum, Wittenbergae
 1715.
34. Jeyer / Joh. Wolfgang / Diff.
 Commentarius in IV Evangelistas
 Tubingae, 1706.
35. Janus / Dan. frider. / Praesagium
 St. Pauli de Supplicio obeundo
 II Timoth. IV. v. 6. Lipsiae 1715.

DISSERTATIO EXEGETICO-THEOLOGICA

De

**DECORIBUS
SANCTITATIS AB U-
TERO AVRORÆ ET RORE
JUVENTUTIS MESSIÆ,**

Ad
PSALM, CX, VERS. 3.

Quam

Adjuvante Divinâ Gratiâ,
CONSENTIENTE MAXIME REV. THEOLOG. ORDINE
IN ILLUSTRACADEMIA ROSTOCHIENSI,
PRÆSIDE

U I R O

SUMME REVERENDO, AMPLISSIMO atque EXCELLENTISSIMO,

DN. ZACHAR. GRAPPIO,
S. S. THEOL. DOCT. EJUSDEMQUE PROF. PUBL. ORDINA-
RIO LONGE CELEBERRIMO ET AD ÆDEM CATHEDRA-
LEM D. JACOBI VERBI DIVINI MINISTRO
VIGILANTISSIMO,

Patrono, Præceptore ac in Christo Patre suo
omni obsequio & pietate colendo,

GEORGIUS CASPARI,

Rigâ-Livonus,

Ad diem X, Augusti A. O. R. MDCCVIII.

Publico placidoque Eruditorum examini submittit

H. L. Q. C.

ROSTOCHII,

Typis NICOLAI SCHWIEGEROVII, Ampl. Sen. Typogr.

^{BIGÆ}
**THEOLOGORUM ORTHO-
DOXORUM**

INCOMPARABILI,

VIRIS

SUMME REVERENDIS, MAGNIFICIS Atque EXCELLENTISSIMIS,

DOMINO

JOANNI FECHTIO,

S. S. Theologiæ Doctori Ejusdemque Professo-
ri Publico Ordinario Celebratissimo, SERENIS-
SIMI DUCIS MEGAPOLITANI REGENTIS
Consistorii Provincialis Consiliario Gravissi-
mo, Districtus Rostochiensis Superintendenti
Vigilantissimo, Facultatis suæ Senio-
ri Spectatissimo,

Juxta ac

DOMINO

ZACHARIÆ GRAPIO,

S. S. Theologiæ Doctori Ejusdemque Profes-
sori Publico Ordinario longè Celeberrimo, ad
Ædem Cathedralem D. Jacobi Verbi Di-
vini Ministro Vigilantissimo,

Do-

Dominis Patronis, Hospiti, Curatori animæ
meæ, Præceptoribus & in Christo JESU
Patribus

Summâ mentis veneratione ad cineres usque
sanctè prosequendis,
Chartaceum hoc Munusculum

De

*Decoribus Sanctitatis ab utero aurora & rore Juventutis Messie
consecrare,*

Idque

Pietatis, Gratitude, Reverentiæ
atque Memoriam

Monumentum perpetuum esse voluit,
cum voto ardentissimo

omnigenæ prosperitatis & felicitatis,

Ut officiis quàm diutissimè præfulgeant,

Ecclesiæ hostibus gloriosissimè resistent,

Multos RORIS FILIOS MESSIÆ adducant,

Mihi meisque studiis constantissimè faveant;

Quod toto pectore

vovet & optat

Tantum Nominum

&

Luminum

Cultor ingenuus ac Cliens

devotissimus

GEORGIUS CASPARI,

Rigâ-Livonus.

GRATIA CHRISTI REGENTE LABOREM.

PRÆFATIO.

Novum aliquod specimen Academicum meditatatus felegi Thema aliquod ex illo Theologiæ genere, ex quo non ita pridem *B. Avi mei Dn. D. JOH. BREVERI Dissertationem ad Jerem. Cap. XXXI, v. 31. seqq.* recusam exhibui, publicæque ventilationi in hac ipsâ Academia exposui. Nimirum ex *Theologia Exegetica*. Atque sic hâc vice placuit Dictum illud *Psalm. CX. vers. 3.* non quidem integrum, ne nimium prolixus susceptus ille labor fieret, sed saltem duo posteriora incisa, Quæ quidem eâ methodo pertractare volui, quam *Dn. Praefes* non ita pridem in *lectionibus suis supra Theologiam Exegeticam* commendavit, nimirum septem formans sectiones, Quarum *Prima* quasi *Preliminaris* quædam est, in quâ circumstantiæ quædam externæ & affectus exponuntur. *Secunda* exhibet præsentis nostri *dicti Scopum*. *Tertia* est *Analytica*, dictumque juxta triplicem illam *Analysin Logicam, Grammaticam & Rhetoricam* ita resolvit, ut sensus dicti in-

A

vesti-

vestigetur. *Quarta Collationem* quandam instituit cum aliis interpretibus, quatenus quidem cum nostra sententia consentiunt. *Quinta Porismatica* est, quæ Porismata legitimè è dicto nostro fluentia extrahit, nervumque consequentiæ breviter, ut fieri quidem oportet, ostendit. *Sexta Polemica* est, textumque vindicat ab illorum interpretum explicationibus & exceptionibus, qui aliter eundem interpretantur. Denique *Septima Miscellanea* est, quæ spicilegium post Messem instituit, unamque alteramve adhuc quæstionem utilem, jucundam & curiosam occasione præsentis dicti instituit, de qua aliàs in præcedentibus sectionibus non adeò commodè dici potuit. Dictum ipsum in Fonte Hebræo ita sonat:

בחרתי-קדש מנחם משחר לך של ירוחך :

B. Lutherus ita vertit:

Im heiligen Schmuck (scil. sacrificabit tibi populus tuus) **deine Kinder werden dir geböhren wie der Thau aus der Morgenröthe.**

B. Seb. Schmidt ita:

In honoribus sanctitatis: Ex utero aurora Tibi ros juventutis tue.

Alias Versiones hoc loco non addo, cum infra passim earundem sententiæ quædam examini subjicientur. Faxit autem DEUS in omnibus FELICITER!

SECTIO

SECTIO I^{ma}.Inquirens in Circumstantias quasdam
externas & Affectus,

S. I.

Rima circumstantia circa præfens dictum consideranda est *Persona loquens & scribens*, quæ hæc vice est eadem, nempe Rex & Propheta David, qui & integrum hunc Psalmum scripsit ut *auctor secundarius*, quemadmodum *primarius* ille, qui totius sacri codicis auctor est, nempe *Spiritus Sanctus*. Equidem sunt, qui nescio quem alium Authorem Psalmi hujus faciunt. R. *Aben Esra* (a) nemo alicui adscribit Musicorum Davidis, quando ita: *הנכון בעיני כי זה המזמור חברו אחד מהמשוררים על דוד* id est: *Certum in oculis meis est, quod Psalmum hunc composuerit aliquis ex Musicis de Davide*. Idem & R. *David Kimchi*, (b) sentit. Et alii Rab- bini juxta B. Dn. D. *August. Varenium* (c) & *Matth. Polum* (d) fabulantur, auctorem hujus Psalmi esse vel *Melchisedecum*, vel *Elaasarem*, *Abrabami* servum, qui post stragem Regum à Domino suo factam Psalmum hunc composuerit: vel alium quendam Prophetam, qui eundem vel *Salomoni*, nedum vel *Ezechiez*, vel *Zorobabeli*, vel *Sauli* dedicaverit & inscripserit. Quæ commenta passim more suo probare quoque videtur *Hugo Grotius*, (e) quem tamen ex *Grotio* rectissimè refutat B. Dn. D. *Calovius*. (f) Et quæ sunt istiusmodi nugæ aliæ. At verò neminem alium quàm Regem *Davidem* auctorem hujus Psalmi esse, & sic quoque præsentis loci satis probamus ex ipsissima Psalmi hujus *inscriptione*, quæ est: *לדוד מזמור* Ad quæ verba benè *Lyranus*. (g) *Pramittitur*, inquit, *talis titulus in Hebraeo: Psalmus David, sed præponitur litera Lamed, ad designandum, quod David est Davivi casus: & sic apparet Auctor hujus Psalmi, quia appropriatur ipsi David, sicut Auctori*. Quod & approbat B. *Sebast. Schmidt*, (h) addens; quibuscunque Psalmis præmit-

A 2

titur

siur דָּוִד David, vel Davidis, illos omnes Davidem auctorem habere secundarium. Conferatur & hic contra Hieronymum hanc regulam negantem *Matthaus Petrididier*, (i) (2) ex planè infallibili Servatoris nostri testimonio David expressè hunc Psalmum tribuentis, *Matth. XXII. v. 43. Marc. XII. v. 36.* Ex quibus locis, ut *Rivetus* (k) & *Seb. Schmidt* (l) rectissimè concludunt, duo hujus Psalmi auctores nobis certò innotescunt, (α) Spiritus sanctus ut causa efficiens primaria Davidi dictans quid scriberet, (β) David ut organon & auctor secundarius ac amanuensis dictata Spiritus sancti scribens. (3) ex pariter infallibili testimonio Apostoli Petri *Actor. II. v. 34.* Et (4) saniores nonnulli *Judai*, qui Psalmum hunc de Messia explicant, secus sententibus suis opponendi, pariter & Davidem passim pro auctore Psalmi hujus habent, quos mox citabimus. Atque adeò sic idem ille, qui totius hujus Psalmi auctor est, præsentis quoque dicti nostri auctor est & scribens & loquens. Nulla enim hic personarum reperitur mutatio, qualis aliàs quidem in Psalmis occurrere interdum solet. Confer, adhuc *B. Salem, Glassum*, (m)

- (a) In *Commentar. in h. loc. Vid. Biblia Buxtorff. in h. loc.* (b) in *Coment. in h. l.* (c) in *Triumph. Davidis in Psalm. CX. v. 3.* (d) in *Synopf. Criticor. in h. l.* (e) in *h. Psalm.* (f) in *Bibliis Illustr. in h. l.* (g) in *h. l.* (h) in *Resol. Psalm. Prophetic. de Christo p. 555.* (i) in *Dissertat. Historico-Criticis in S. Scripturam p. 218.* Conf. hic quoque *Huetium in Demonstrat. Evangel. Propos. IV. p. 390. & Prop. VII. p. 589. seqq. Perefium* aliosque apud *B. Dn. D. Dorischeum in Pentad. Diss. 12. b. 36. seqq. p. 407. seqq.* (k) in *Comentar. in Psalm. Tom. II. Opp. p. 294.* (l) loc. citat. (m) in *Christol. David, Dissert. I. Thes. XL. seqq. p. 13. seqq.*

§. II.

Altera Circumstantia, quæ præ omnibus aliis hic attendenda erit, est *Persona*, ad quam David in dicto nostro loquitur, quæ & eò faciliorem reddet circumstantiam illam internam, de qua infra acturi erimus & cum externa hæc eadem. Nimirum & hic ineptiunt præ aliis ex *Rabbinis* nonnulli, qui uti totum hunc Psalmum de *Abrahamo* explicant, ita etiam præsentem in dicto allocutionem ad eundem fieri docent. Quorum è numero est *Rasibi*, (a) qui hic cum sociis suis se sentire velle profitetur, quando ita:
 רבותינו דרשוהו באברהם אבינו ואני אפרשנו כרבריהו
 Magi-

Magistri nostri explicant de Abrahamo Patre nostro, & ego interpretabor illum secundum verba ipsorum. Sic & Aben Ezra testatur (b) Rabbinos nonnullos de Abrahamo explicare. Horum in numero est R. Lipman, (c) & autor tē Nizachon Veteris. (d) Alii Davidem intelligere volunt. Sic namq; R. David Kimchi: (e) Rectum est juxta literam simplicem exponere Psalmum hunc de Davide: ut dixerit eum de illo aliquis Musicorum. Ubi Lamed accipiendum est pro בעבור De: quemadmodum (Genes. XX. v. 14.) Dic ל' de me, frater meus ille: item (Psalm. XX. v. 1.) Praefecto Musicis, Psalmus דודי de Davide; Exaudiat te Jehovah in die angustia. Sic & de Davide explicat R. Isaac. (f) Alii Rabbinus de Salomone; alii de Zorobabele, alii de Angelo custode Davidis explicare voluerunt. Vid. B. Calov. (g) Alii de Rege Hiskia interpretari omnia voluerunt. R. Nachmanides (h) & de Davide & de Messia simul Psalmum hunc explicat. Iuxta Dan. Heinsum (i) nonnulli Psalmum hunc de Melchisedeco explicarunt, quos ipse refutat. Et Calvinus arguitur à B. Calovio, (k) quod cum Judæis Psalmum hunc explicet de Davide. Nunc quidem Calvinus (l) inter alia de hoc Psalmo ita: Ut nobis certamen sit cum pervicacissimis quibusque Judæis, firmā rationibus extorquebimus, neque in Davidem, neque in alium quempiam, exiepto solo Mediatore, competere qua hic dicuntur, &c. Ex quibus verbis Calvinum contra Calovium defendere voluit Rivetus. (m) Sed verò Caloviu (n) rectissime ostendit, quam plurima hujus Psalmi Calvinum ita explicare, ut & Davidi competere possint, & simul laudat B. Hunnium, quod (o) & Calvinum & Pareum idem cum Calvino docentem notaverit. Ex eodem capite & Aretium Felinum hic stringit B. Dn. D. Dorsheus. (p) Et Hugo Grotius (q) quædam Psalmi hujus ita explicat, ut credidisse videatur Psalmum quidem de Christo explicandum esse; sed sensu mystico & eminentiori, simul autem alium sensum, literalem nempe & primò obvium tacitè ingesserit, ut expresse quidem & in aliis Psalmis fecerit, observante nempe B. Calovia, (r) qui & ob eundem errorem notat Musculum pariter & Enjedinum, Photinianum, quem & Nicolaus Arnold (s) refutat. Quibus omnibus verò meritò omninò nosmet opponimus, dicentes: (I) Psalmum hunc non posse de ullo mero homine, vel Abrahamo, vel Davide, vel Salomone, vel Hiskia, vel alio explicari; sed necessariò de Messia de Christo cum totum intelligendum esse. Prob. (1) ex integra connexionione totius Psalmi, in quo talia occurrunt, quæ

Abrahamo, Salomoni vel alii, imò & ipsi Davidi competere nequeunt, cum ne quidem Angelo cuidam competant, Hebr. I. v. 13. Prolixius argumentum hoc deduxit Salomo van Til. (t) Prob. (2) ex allegatione in N. Test. facta. Sic ipse Christus expressè hunc Psalmum de se explicat Matth. XXII. v. 44. Marc. XII. v. 36. Luc. XX. v. 42. 43. Ad quæ loca post Calov. (u) aliosque & Bernhard. Lamy (x) rectissimè observat, Christum id ita interpretari non potuisse, nisi ad Messiam hunc Psalmum pertinere fuisset in confesso apud omnes Judæos, atque inde porrò rectissimè observat, post ortum Christianismi negare id ipsum Judæos cœpisse, sed solo odio Christianorum. Addi his & aliæ adhuc allegationes in N. Testam. possunt, ut Act. II. v. 34. 35. 1. Cor. XV. v. 25. Hebr. I. v. 13. Cap. V. v. 6. Cap. VII. v. 17. & 21. Cap. X. v. 13. unde & nobilissimum hunc Psalmum esse judicat B. Sebast. Schmidt, (y) nec ullum esse, qui in Scriptura N. Test. sæpius allegetur. Ex quibus adeò indubitato constat, non de alio nisi de solo Messia totum hunc Psalmum explicari posse. Dicimus (II) nec literaliter Psalmum hunc explicari posse de Davide & mysticè demum de Messia. Prob. (1) quia omni fundamento istiusmodi interpretatio destituitur. (2) quia litera planè non quadrat in David, cum ne quidem quadret in Angelum, ut modò jam monitum fuit. (3) quia semper ubi in N. Test. hic Psalmus allegatur, & ipsa litera de Christo explicatur. Quæ R. Dav. Kimchi supra ex particula לִי objicere voluit, nullius momenti sunt. Non minus enim falsum est Psalm. XX. Lamod significare, de quam b. l. nec idoneum est aliud in Psalmis exemplum. Gen. XX. לִי est Dativus commodi, Dicmibi, h. e. in gratiam & commodum meum sc. ne occidar propter te: sicut ibidem exponitur: præterea & absurdum dicere Psalmum hunc in honorem Davidis esse scriptum, cum in honorem solius DEI & ad ipsum DEUM omnes Psalmi sint scripti ac directi. Argumentum hoc Judæi refutârunt quoque B. Dn. D. Geier. (z) B. Seb. Schmidt (aa) Andreas Rivetus, (bb) Job. Coccejus, (cc) Sal. van Til. (dd) Præterea & Rabinis & Judæis alios Rabinos & Judæos opponimus, qui totum hunc Psalmum utique de Messia explicârunt. Sic R. Saadias

והוּמְשִׁיחַ צָרְקוֹ כּוֹכְבוֹ נֹאֵם יי לִאֲרֹנִי שֶׁב־לִישִׁנִּי וְגוֹ (ee)
 Hic est Messias iusticia nostra, quomodo scriptum est (Psalm. CX.) Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis &c. Et R. Joden in Midrasch Tillim (ff) ibi-

(ff) itidem Psalmum huncce de Messia explicat, quando ibidem

ר' יודן אמר לעתיד לבא הקב"ה מושיב מלך המשיח :
 לימינו שב לימיני :
 Dixit R. Joden: In futuro DEUS sanctus benedictus sedere faciet Regem Messiam ad dextram suam, sicut dictum est (Psalm. CX.) dixit Dominus Domino meo, sede ad dextram meam &c. Sic & alibi in Midrasch Tillim (gg) sequentia leguntur:

מספריים הם עניני של משיח כחקה של תורה וחקן של נביאים
 וכתובין כחקה של תורה שנ' כני בכורי ישראל כחקן של נביאים שנ'
 הנה ושכיל עברימה כתיבתריה הן עבריאתמך בי בכחוכים שננאם

: id est: Numerata sunt materia Christi, seu Messie in Scriptura legis, & in Scriptura Prophetarum, & Hagiographorum. In Scriptura legis sicut dictum est (Exod. IV. v. 22.) Filius meus primogenitus est Israel: In Scriptura Prophetarum sicut dictum est (Esaiæ LII. v. 13.) Ecce intelliges servus meus, &c. quid est, quod scriptum est alibi (Esaiæ XLII. v. 1.) Ecce servus meus, suscipiam eum. In Hagiographis, sicut dictum est (Psalm. CX. v. 1.) Dixit Dominus Domino meo &c. de matrice aurora tibi ros infantia tua. In Bereschib Rabba R. Mosch Haddarshan eadem confirmat, (hh) dicens:

ל' כרחיה בשם ר' לוי פתח :
 ותתן לי מגן ישעך וימינך הסעדני לעתיד לבא הקב"ה מושיב למלך

id est: R. Berachia in nomine R. Levi aperuit, id est, exposuit hoc per id, quod dictum est Psalm. XVIII. v. 36. Et dabis mihi clypeum salutis, vel scutum salutare tuum, & dextera tua confortabit, vel suscipiet me. In futuro DEUS sedere faciet Messiam ad dextram suam sicut scriptum est (Psalm. CX. v. 1.) Dixit Dominus Domino meo, sede ad dextram meam. Quod & agnovit R. Isaac Ben-Aram. (ii) Nusquam, inquit, invenimus quenuquam etiam Prophetarum, cujus nativitas sit prophetata ante nativitatem Patris & Matris, nisi Messie, qui est Justitia nostra. Ad hoc respexit, qui dixit, a vulva ex utero tibi, hoc est, antequam crearetur uterus conceptus tui, prophetata fuit nativitas tua. Sedebat autem ad dextram DEI, idque respexit, cum dixit, sede a dextris meis. Et R. Obadiah (kk) de hoc Psalmo ita: Hunc Psalmum composuit Psaltes de Messia. Ut nunc auctorem tractatus: Abbat Rochel, ipsum

ipsum *Judeorum Talmud* (ll) aliaque *Judeorum*, testimonia taceam, quæ collegerunt *Galatinus*, (mm) *B. Calov.* (nn) *B. Darscheus*, (oo) *Cartwright* (pp) *Hucius*, (qq) *Salomon van Til* (rr) aliique. In testimonium hic quoque nonnulli vocant *Versionem Chaldaicam*. Sic namque *Nicol. Lyranus* (ss) è *Judæo Christianus*, dicit: *Potest declarari per dicta doctores antiquorum Hebræorum primò apud Jonathan filium Uziel, qui tanta auctoritatis fuit & est apud Hebræos, quod nullus fuit ausus contradicere sibi in translatione sua Chaldaica, ubi nos habemus: Dixit Dominus Domino meo &c. transtulit sic: Dixit Domini verbo suo; sede &c.* Ad idem testimonium hic quoque provocant *Galatinus* (tt) & *Sal. van Til.* (uu) Sed verò *Augustinus Steuchus Eusebinus* (xx) observat, in *Chaldaica Paraphrasi*, quæ hodiè extat, non haberi: *Dixit Dominus verbo suo; sede à dextris*, sed planè aliter. (yy) Delabitur autem *Steuchus* eò, ut existimet *Lyranum* emendatiori usum fuisse codice, atque ut probabile reddat *Chaldeorum Paraphrasen* Psalmum hunc de verbo hypostatice exposuisse, digreditur in *Veterum Hebræorum, Ægyptiorum, Chaldaorum, Orphei, Mercurii Trismegisti, Platonis, Philonis &c. de λόγος fabricatore orbis placita*, sed, iudice *B. Darscheo* (zz) antiquorum Philosophorum placita id non probant, quod probare debebant. Non enim probandum esse, *Chaldaeo Paraphraste* notum fuisse mysterium de verbo mundi conditore; sed hoc, *Chaldaum Paraphrasen* sessionem ad dextram, sacerdotalem & regiam dignitatem aliosque actus; sic & rorem juventutis ejusdem ex utero auroræ de Domino Davidis ibi prædicatos ad verbum DEI retulisse. Constat verò ex totius Psalmi *Chaldaica Paraphrasi*, præter DEUM verbumque DEI tertiæ cuidam Personæ illa in Psalmo prædicata tribui. (aaa) Præterea & quamplurimi sunt, qui *Paraphrasin* hanc non habent pro opere quodam *Jonathanis*. (bbb) Vide quoque de hoc loco *Chaldaica Paraphrastes Raymund. Martini* (ccc) *Helvicum*, (ddd) & *Theodicum Hackspan.* (eee) Clariora sunt, quæ ex præcedentibus *Judæis* adduximus. Imò ex ipsis quoque *Mohammedanis* nonnulli Psalmum huncce de *Christo* explicant, quamvis verba Psalmi parùm sincerè referant, de quibus vid. *Ludov. Marraccius*. (fff) Ex *Christianis*, antiquioribus *Patribus* nimirum nemo facillè erit, qui non Psalmum huncce integrum, & sic quoque locum hunc nostrum de *Christo* explicat.

plicaverit, & contra secus sentientes vindicaverit. Sic namque *Justinus Martyr* (ggg) & *Tertullianus* (hhh) refutarunt *Judeos* illos, qui Psalmum huncce de *Hiskia* vel alio explicarunt. *D. Chrysostomus* (iii) eos notavit, qui de *Zorobabele*, vel etiam de *Abrahamo* interpretationem instituunt. Quod posterius quoque refutavit *D. Hieronymus*. (kkk) Ut nunc aliorum Patrum testimonia taceamus, quorum tamen sententiam mox uberioribus infra recensebimus. *Calvinianis* hic minus rectè sentientibus ex ipsis *Calvinianis* opponi possunt *Joh. Coccejus*, (III) *Andr. Rivetus* (mmm) & *Erasmus Rudingerus* apud *B. Dn. D. August. Parentium*. (nnn) Ut adeò indubitato subjectum ad quod David hic loquitur, & *Persona primaria*, de qua in integro hoc Psalmo & præsentis quoque loco nostro agat, sit *Messias* ac *promissus mundi Salvator*, ad quem etiam uti immediatè antecedentia verba, ita & præsentia illa verba, de quibus nunc agimus, sunt directà, ut ex ipsa connexionè satis videre est. Confer adhuc *Reinbard. Bakium* (ooo) & *Johann. Marck.* (ppp)

- (a) in *Comment. in hunc Psalm. in Bibliis Buxtorf.* (b) in *Comment. in h. locum in sidem in Bibliis Buxtorf.* (c) in *Nizachon ab Hackspan. edit. p. 161.* (d) has betur in *D. Joh. Christoph. Wagenseilii Telu ignei Satana. Vid. p. 179.* ubi ita ex versione *Wagenseilii*: *Ceterum vera Psalmi interpretatio est, sic sensisse loquentumque fuisse Davidem: Dixit DEUS Benedictus Domino meo Abrahamo, sede ad dextram meam.* Sed mox p. 183. etiam de *Davide* explicat quando ita scribit: *Verum enim verò Psalmum hunc David de seipso protulit, ac genuinus sensus est: Dixit Dominus ad me: Quia Dominus meus Saul me persequitur, sede ad dextram meam &c.* (e) in *Comment. in hunc Psalmum.* (f) in *Munimine Fidei, quod isidem habetur in Wagenseilii Telu ignei Satana. Vid. p. 321.* ubi inter alia ita: *Psalmum quoque: dixit Dominus Domino meo &c. Rex David b. m. de seipso composuit.* (g) in *Bibl. Illustrat. V. T. Tom. I. p. 1088.* Conf. *ES B. Dn. D. August. Pfeiffer. in Dubiis Veratis p. 623.* (h) in *Disput. cum Fratre Paulo. quam exhibet Dn. Wagenseil. loc. cit. vid. p. 54.* ubi ita: *propterea expressit: Dixit Dominus Domino meo, ut Levita cantaret: ita ea esset sententia: Dixit Dominus Domino meo Davidi &c.* Et p. 55. ita: *Sciendum autem, Psalmos suggestionè Spiritus Sancti esse prolatos atque agere de Davide ejusque filio, qui solum ipsius occupaturus est, puta Messia, unde prout pars vaticinis completa fuit in Davide, ita pars quoque omnino implebitur in Messia.* (i) in *Exercit. Sacr. ad N. T. Libr. XVI. Cap. V. p. 565.* (k) loc. cit. (l) in hunc Psalmum. (m) in *h. Ps. Tom. II. Opp. p. 294.* (n) loc. cit. p. 1088. seqq. (o) in *Antiparao altero Tom. II. Opp. p. 686.* & p. 981. (p) in *Pentatec. Disput. Xli. §. XXX. p. 304.* (q) in

hunc Psalmum, (r) in *Bibl. illustrat. loc. cit.* ubi & p. 1089. *Grotium* refutat ex *Grosio*, nimirum ex *Annotat. Ejusdem in Evangelistas*, nimirum in *Luc. XXIV. v. 47.* & ex *Traſſatu de Verit. Relig. Chriſt. Libr. V. §. XXII.* ubi Psalmum hunc de solo Chriſto explicandum eſſe docuerat, (s) in *Luce in Tenebr. p. 452.* (t) in *Cap. XXII. Evang. Matth. p. 786. ſeqq.* (u) *loc. cit.* (x) in *Commentar. in Concorſ. Evangel. p. 471. Benè & Membra Societatis* ſic dict. *Maiſon du Poir-Royal ſub Direct. Arnald & Sacy in Exegetica & Morali Explicat. IV. Evangelistar. Verſionis Germ. p. 511. ita:* Wann der geringſte Zweifel ſich eräuet hätte / als wäre dieſer Pſalm von dem David nicht verfertigt worden / ſo würden die Phariſäer dieſes Chriſto haben ſürgehalten / und alſo ſiehet man / daß kein Menſch zu der Zeit daran gezeiffelt habe / indem ſie ihm kein Wort antworten konten. (y) in *Reſolüt. Psalmor. Prophetic. de Chriſto p. 531. (z) in Commentar. in Psalm. p. 2057. (aa) loc. cit. p. 536. (bb) loc. cit. (cc) in Comentar. in h. loc. Tom. II. Opp. p. 412. (dd) loc. cit. p. 787. ſeqq. (ee) in Dan. Cap. VII. v. 13. (ff) ſupra Psalm. XVIIII. v. 35. vid. Raymund. Martini in Pug. fides Parte II. Diſt. I. Cap. X. p. 537. ſeqq. & Münſter. in h. loc. Tom. II. Criticor. Sacror. p. 1532. ſeqq. (gg) apud Raymund. Martini loc. cit. p. 527. (hh) apud eundem Raymund. p. 476. (ii) in Gen. XLVI. apud Münſter. & B. Calov. locis citatis (kk) in hunc loc. apud Chriſtoph. Carverwright in Mellific. Hebr. Libr. I. Cap. V. Tom. VIII. Criticor. Sacror. p. 755. (ll) Tr. Sucus Cap. V. Gemar. (mm) in Arcan. Cathol. Verit. Libr. VIII. Cap. XXIV. (nn) loc. cit. (oo) in Pentadecad. p. 430. (pp) loc. cit. (qq) in Dementrat. Evangel. Propoſ. VII. p. 589. ſeqq. (rr) loc. cit. p. 789. (ss) Commentar. in h. loc. (tt) loc. cit. (uu) in Evangel. Matth. p. 789. (xx) Commentar. in hunc Psalm. p. 214. (yy) nimir. in *Biblis Buxtorſii* ita habetur: אָמַר יְיָ כְּמִטְרוּרָה אָמַר יְיָ כָּל יִשְׂרָאֵל לְשׂוּאָה יְתִי רִכּוֹן עַל כָּל יִשְׂרָאֵל id eſt à verbo ad verbum; *Dixit Dominus in verbo ſuo ad ponendum me Dominum ſuper omnem Iſrael.* ſed & *ibidem*, ut & *Tom. 3. Bibl. Polyglott. Anglican.* aliud *Targum* ita legit, vertente *Ben. Arià Montano:* *Dixit Dominus in Verbo ſuo, ſe daturum me dominationem, eo, quod incubuerim doctrina legis dextra ejus.* (zz) in *Pentadecad. Diſput. XII. p. 74. p. 429. ſeq.* (aaa) patet id jam ex adducto vers. 1. Sic & vers. 2. habetur: *Virgam fortiitudinis tuae mittes verbum Domini de Sion &c.* Vid. *B. Dorſch. loc. cit.* (bbb) vid. *B. Dn. D. Auguſt. Pfeiffer. in Theol. Judaica, Exercit. II. Cap. V. Th. 4. p. 84. ſeqq. & Cap. VI. p. 96. ſeqq. & in Critica S. Cap. VIII. Sect. II. Quaſt. XIII. p. 358. ſeqq. Hoſtinger in Theſaur. Philol. Libr. I. Cap. III. Sect. I. p. 258. ſeqq. Leuſden. in Philolog. Hebrao. Mixto. Diſſert. VII. p. 56. ſeqq. Richard. Simon. in Hiſtor. Critic. V. T. Libr. II. Cap. XVII. p. 97. alioſque Philologos paſſim. (ccc) in *Pugion. Fid. Part. III. Diſt. III. Cap. IV. N. 14. p. 705. (ddd) in Elench. Judaorum 6. Tom. IV. Diſp. Gieſſens. Diſput. X. Claſſ. IV. p. 245. (eee) in Notis Philologicis Theol. Part. II. p. 326. & in Tr. de uſu Libror. Rabbin. Lipmanni Nizachon annex Cap. III. p. 404. (fff) in Prodromo ad Reſutat. Alcoran. Part. III. Cap. XIV. p. 269 (ggg) in *Dialog. cum Tryph. p. 309. Opp. (hhh) Libr. V. contra Marcion. p. 314. Opp. Edit. Rhenan. (iii) in Commentar. in h. Psalmum Tom. III. Opusculorum p. 278. (kkk) in Commentar. in Cap. XXII. Matthiae Tom. IX. Opp. p. 67. (lll) loc. cit. (mmmm) loc. cit. (nnn) in****

(nnn) in *Triumph. David. in hunc Psalmum* (ooo) in *Commentar. in Psalter.*
Part. 3. p. 145. (ppp) in *Textual Exercit. ad 50. Loca V. & N. T. Exerc. XIV.*
 p. 117.

S. III.

Ex circumstantiis reliquis aliàs etiam circumstantia loci & temporis huc referri solent. Sed verò de his circumstantiis nihil certi consignatum reperimus. R. Isaac (a) respicit ad Historiam illam, quæ habetur 2. Sam. XXI. atque hoc tempore putat Psalmum hunc integrum esse compositum. Verba ejus ex *Versione latina Wagenfeilitana* ita sonant: Rex David b. m. de Seipso composuit, cum ejus servi jurassent, non permissuros sese, ut amplius cum iis in aciem se conferat ob illum casum, qui ei cum incolis urbis Nob acciderat, unde sic est 2. Sam. XXI. Tunc jurarunt homines Davidis ei dicendo: non es proditurus ultra nobiscum in prælium, ut non extinguas lucernam Israelis. Hunc ergo Psalmum concepit sub persona servorum & subditorum iurejurando suo prohibentium, cum prodire in aciem. Sicque facienda est expositio: Dixit Dominus Domino meo Davidi, sede in domo mea & in dextram meam ac robur meum fiduciam reponito. Dextra enim Domini fortitudinum exercet. Est proinde sensus: non opus est, ut tute in bellum prodeas, de xtra enim DEI pro te pugnat &c. Alii apud Sobnium (b) volunt occasionem scribendi datam esse per successus, victorias triumphosq; de finitimis hostibus varios vel potius auditâ concione Nathanis 2. Sam. VII. Vid. Cramer. (c) & B. Geier. (d) Sed verò cum circumstantiæ hæc tantum lucis præsentī huic dicto nostro non præbeant, non prolixius de iisdem erimus solliciti.

(a) In *Munimine Fidei*, quod habetur in *Dn. Wagenfeil, Telis igneis Satan.* vid. p. 721.
 (b) *Tom. III. Opp. p. 1. (cc) Schol. I. Prophet. p. 195.* (d) in *Comment. in Psalm.*
 p. 2057.

S. IV.

Et in affectus in dicto quodam Biblico interdum occurrentes inquirere interdum Exegetæ solent. De quo verò hæc vice singularia quædam prænotanda non reperimus, nisi quod idem hic obrineat Davidis affectus, qui & in toto Psalmo dominatur, quique intensus admodum omninò videtur, si singuli versus ejusdem conferantur, imò tam elegans, ut ab Exegeta fermè verbis satis exprimi nequeat. Optimè id observavit accuratissimus

affectuum in S. Codice occurrentium observator B. noster *Dn.*
D. Martinus Lutherus, (a) *cujus verba Spiritu plenissima ita so-*
nant: Hier ist eine wunderbahre Erleuchtung/ daß der heilige Pro-
phet David so trefflich gewiß redet von den Sachen/die so lange her-
nach geschehen solten/und die wir jetzt glauben/als die geschehen sind/
und, doch unser keiner dermassen davon reden könnte/ und schier auch
den Aposteln selbst zuvor thut/daß ers so gewaltiglich und so mit hel-
len und deutlichen Worten/ und doch alles mit einander so trefflich
kurz fasset/daß es nicht menschlich/noch eines geringen Geistes ist/sol-
che hohe unbegreifliche und unausgründliche Geheimniß der Göttli-
chen Majestät/so im Evangelio soll offenbahret werden/mit Worten
zu erreichen/vielweniger so kurz und gewaltiglich zu fassen/sonderlich so
lange zuvor/ehe denn es geschehen solte/ und noch des kein Anfang/
kein Wunderwerck/keine öffentliche Predigt gesehen noch gehöret war.
Noch hanget er so fest mit dem Glauben an solchem/so er nicht siehet/
noch mit der Vernunft begreiffet/ und ist ihm so gewiß/daß er auch
davon redet/als sehe er jetzt für Augen erfüllet und geschehen/und al-
so mit ihm selbst davon schwähet/ aus frölichem lustigem Geist/ als-
dem das Herz brennet/ und ganz übergeheth mit Freuden/gegen dem
Herrn Christo/des er im Glauben wartet/als er ihm verheissen war/
und von ihm solte geböhren werden. Quæ omnia affectum singu-
laris gaudii ex summa fide, magna admiratione & ineffabili de-
votione ortum exprimunt, quemque procul dubio externis quo-
que oris, oculorum manuumque gestibus singulariter prodidit,
Quæque ita expressit B. Lutherus, quemadmodum alibi vult, (b)
ut integrum Plalterium, affectuum ratione habita, legatur &
tractetur. Atque idem hic affectus nunc etiam in præsentî di-
cto nostro locum obtinet. Sic namque procul dubio & hic a-
nimus Davidis gaudio fuit plenissimus, dum in Spiritu prævidit
ineffabilem illam multitudinem filiorum illorum ex verbo E-
vangeliî tandem aliquando Messîæ nascendorum tempore N.
Test. utpotè quæ materia & aliis Prophetis sapius fuit causa gau-
dendi, aliosque ad hunc ipsum affectum excitandi. Vid. e. g. E-
saia II. v. 2. seqq. Cap. XXXV. v. 1. seqq. Cap. LIV. v. I. seqq. Cap. LX.
v. 1. seqq. Zachar. IX. v. 17. &c.

[a] In *Explicat. hujus Psalmi*, I. Tom. VII. *Altenb.* p. 329. (b) in *Explicat. Psalmi*
 I. Tom. II. *Altenb.* p. 532. *seqq.* ubi inter alia ita: Am Ende dieses Psalms will
 ich

ich vermahnen / welches auch viel heilige Väter / als Anastasius und Augustinus gethan haben / daß wir die Psalmen nicht schlecht dahin singen oder lesen sollen / als gingen sie uns nichts an. Sondern wir sollen sie also lesen und singen / daß wir daraus gebessert / unser Glaube gestärket und in allerley Nöhten unser Gewissen mögen getröstet werden. Denn der Psalter ist nichts anders / denn eine Schule und Übung unsers Herzens und Gemüths / wie dasselbige gesinnet und geneiget ist / oder ja sein soll. Darum liest der den Psalter ohne Geist / der ihn ohne Verstand und Glauben liest / etc. Conf. & Tom. III. Vitteb. Lat. p. 142. & Ejusdem Lutheri Praefationem in Psalmos, quæ à B. D. Justo Fona versa & auspiciis Sereniss. Ducis Rudolph. Augusti non ita pridem in lucem revocata est. Conf. & Du. Hermannum vander Hardt in Grammat. Exeget. Fundament. Cap. V. p. 132. seqq.

SECTIO II^{da}.

Investigans Dicti Scopum.

S. I.

Dicti hujus nostri *Scopus* investigabitur ex ipsa sedula collatione cum antecedentibus, atque inde monstrata cohærentia.

S. II.

Egerat nimirum Propheta in antecedentibus de *Messia* ad *Dextram DEI Patris sui caelestis exaltato*, & quidem ita, ut (I) Exaltationem hanc seu sessionem ipsam quoad potiores suas circumstantias describeret, v. 1. (II) nunc & consequentia quædam Exaltationis hujus factæ recenseret. Atque huc refert (I) positionem inimicorum *Messia* ad pedes; v. 1. (2) ipsum regimen in regno gratiæ, Ecclesia nimirum. Ubi (a) regiminis hujus in *Zione* cœpti (conf. & *Luc. XXIV. v. 47.*) initium: v. 2. *sceptra* *roboris tui* &c. (β) regiminis hujus ulterior progressus. *ibid. dominare in medio inimicorum tuorum.* (γ) regni hujus gratiæ subditi. Hi describuntur *partim* à spontanea sui, ut populum decet, subjectione: v. 3. *populus tuus* &c. *partim* ab insignibus inde adeptis decoribus fidei & vitæ ab ipso primo regenerationis per verbum & sacramentum factæ initio: *in decoribus sanctitatis ab utero aurora.* *ibid. partim* à numerosissimo semper accessuro augmento: *ibid. ros tibi erit Juventutis tua.*

S. III.

Egregium hic simul *Gratiæ* ordinem videmus, qui in regno

Gratiæ Messiaë, collecta nimirum ejus Ecclesiã circa subditos & membra ejusdem observatur. Initio ii, qui non erant populus Messiaë *Hosæ I. v. 9. Rom. X. v. 19. Epbes. II. v. 12.* fiunt ejusdem *populus die fortitudinis Messiaë*, quo nempe sceptrum roboris ejus ex Zion exit, id est, quo Evangelium, (quod est *potentia DEI Rom. I. v. 16.*) prædicatur, & cui non malitiosè resistunt auditores, sed sponte sese submitunt. Quo spectat *vocatio, conversio* cum effectu suo immediato *penitentia seris.* Deinde nunc sequuntur egregia illa *sanctitatis decora*, quibus ab *aurora spirituali utero* ornatur hic populus Messiaë, quæ spectant ad *Justificationem*, cum qua & *regeneratio & renovatio vitæ* est connexa de quibus plura infra. Quibus & accedit singularis illa quoque gratia, quæ ad finem usque mundi Ecclesiam ita collectam & adornatam *conservat*, ne per deficientem membrorum numerum deficiat aut desinat, sed potius per magnum membrorum numerum quotidie augeatur & sic conservetur.

§. IV.

Postquam igitur hæc ratione Propheta descripsisset membra Ecclesiæ N. Test. Messiaë colligenda à *vocatione, conversione ac penitentia sua*, nunc in illis commatibus, quæ hæc vice selegimus, porro eadem illa describere vult ab ulteriori gratiâ divina, quibus beanda erunt. Nimirum quod *partim* insignibus decoribus sanctitatis ita præparata sint ornanda: *partim* etiam, quod ipsorum numerus ita sit augendus, ut regnum illud gratiæ Messiaë in N. Test. colligendum nunquam sit desitutum. Atque hic breviter indicatus est dicti nostri scopus, de quo ulterius jam discipendum erit.

SECTIO III^{tia}.

Exhibens dicti Analysin & Sensem.

§. I.

A Nalysis juxta *Theologiam Exegeticam seu Hermeneuticam*, per quam in sensum dicti alicujus inquiritur, statuitur vulgò triplex: *Logica, Grammatica & Rhetoricâ.* De qualibet nunc in præsentî hac Sectione erit agendum.

§. II. *Anas*

S. II.

Analysis Logica eruit partim *primariam propositionem* vel *thema alicujus dicti*: partim *ejusdem deductionem* seu *argumenta*. Prius momentum quod concernit, quæramus (1) *qua de re, sive de quonam* in præsentî nostro dicto agatur: *Respond.* de *populi Messie* partim *splendido ornatu*, partim *stupendo numero*. Duo hæc sunt *themata*, quæ etiam duas, ut mox videbimus, formabunt *propositiones logicas*. (2) *quomodo* de eodem hocce agatur? *Resp.* *Didascalice*. Adest namque species *generis Didascalici*, *prædicitio* seu *vaticinium*. Hinc integra dicti nostri *primaria propositio* hæc erit. *Davidis vaticinium de populi Messie, partim splendido ornatu, partim stupendo certè magnoque numero*. Posterius momentum seu *propositionis hujus deductionem* quod attinet, tum illa fit per duas *propositiones logicas* in suis *subjectis & prædicatis* non alia *argumenta*, nisi merè *explicantiis*, seu *circumstantiis* quasdam (quæ hoc loco *interna* audiunt) exhibentes. *Prima propositio* hæc est: כהררי קרש מרחם משהר in decoribus sanctitatis ab utero aurora, scil. *populus tuus erit*. Sic autem collocandam esse hanc *Propositionem*, ceu alterum *versiculi hujus membrum* majus sat apertè *accentuatio Hebraica* docet, aliter ac nonnulli minus rectè *distingvunt*, qui illud כהררי קרש adhuc ad præcedens hujus *versiculi comma* retulerunt, *mediam* sic versus *sectionem* facientes in voce *Tiphata*, qualis est hæc כהררי-קרש, cum tamen major hæc *sectio* sit in voce *Merca* Mah-pachato notata, qualis est in jam ulterius præcedente חיליך, quemadmodum jam dudum *observarunt Celeberrimi Interpretes & Accentuationis* quoque *observatores accuratissimi*. Vid. B. Dn. D. August. Varen. (a) B. Matthiam Wasmuth, (b) B. Martin. Geier, (c) Dn. Andr. Steinbeck! (d) Job. Coccejum, (e) Ludovic. de Dieu, (f) aliosque. *Circumstantiæ* autem hic *occurrentes* sunt hæc: (1) *quis?* Nempe *populus Messie*, de quo in proximè præcedentibus *sermo* fuit, qui nimirum per potentissimum illud *verbum divinum* vocatus sponte *malitiosè* non resistendo *potentiæ huic divinæ* cessit, sicque à *Spiritu Sancto* ita fuit *conversus*, ut nunc quoque *seriam* *pœnitentiam* egerit. (2) *Quo* ornatur? Nempe *decore sanctitatis*. (3) *Quando?* Ab ipso *regenerationis tempore* per *verbum & sacramenta factæ: ab utero aurora*. Altera *Propositio*, ut rursus *ex accentibus clarum* est, hæc est: *Tibi erit ros juvenutis tua*. *Circum-*
stan-

stantiæ hic occurrentes hæ sunt, (1) quis? *Juventus* seu filii, (2) eorum numerus & copia: *ros* (3) cui erunt? *Messia* nempe: *Tibi*. Vel si in subjectum & prædicatum quoque propositiones logicè resolvere velis, & id fieri facile poterit.

[a] in *Triumph. David, in hunc Ps. Concl.* III. [b] in *Vindici. Hebr. Pars. II. Cap. I. Loc. VII. §. 2.* [c] in *Commentar. in Psalm. p. 2067.* [d] in *Doctrin. de Accentibus Hebraeor. Cap. IX. §. 201. p. 480.* [e] in *Commentar. in hunc Psalm. Tom. II. Opp. p. 416.* [f] in *Critica s. Animadvers. in V. T. p. 162.*

§. III.

Pergamus nunc ad *Analysin Grammaticam*, cum qua & hæc vice *Rhetorica* conjungi poterit. Atque hinc singulæ nunc voces *expendenda erunt*, ita, ut simul sensus quoq; determinetur. Initio ergò occurrit *כהררי קרש* in *decoribus sanctitatis*. Vocabulum *הדר* significat *decorem, honorem, majestatem &c.* ab *הדר* decoravit, ornavit, honoravit &c. Denotat in genere juxta *Eduard. Leigh.* (a) *omnem honestum cultum, omnem modestè adornatam decentiam.* הדר rarò sine הורר reperiri observat *Jacobus Guesetius*, (b) quidque utrumque dicat inquirere studet. Sed licet non negemus, sæpius vocabulum hoc cum הורר reperiri; ope tamen *Concordantiarum Hebraicarum* reperimus, sæpius quoque sine הורר occurrere, & modò cum כבוד *Psalm. VIII. v. 6. CXLV. v. 12.* modò etiam cum aliis vocabulis, modò etiam *solitariè*, e. g. *Proverb. XXXI. v. 22. Esaiæ. II. v. 10. Esaiæ XXXV. v. 2. Psalm. XXIX. v. 4. Proverb. XX. v. 29. Mich. II. v. 9. &c.* De variò hujus vocabuli usu Biblico vide *Ravanel.* (c) Inter alia etiam occurrit de *decore vel ornatu* quodam, quo quis *vestimenti* instar est indutus, ut *Psalm. VIII. v. 6. CIV. v. 1. Proverb. XXXI. v. 22. Conf. & similem Phrasin Esaiæ LXIII. v. 1.* Atque sic nunc *הדר קרש* significat *decorem sanctitatis vel sanctum*, quali nimirum adorare oportebat ex consueto loquendi modo, licet in fœminino genere. Vid. 1. *Paral. XVI. v. 29. 2. Paral. XX. v. 21. Psalm. XIX. v. 2. Psalm. XCVI. v. 9.* Nec malè notat *Flacius* (d) significari propriè quidè pulcherrimum illum ornatum vestium sacerdotali-um, in quibus divinum cultum peragebant; per metaphoram autè istum spiritualem ornatum contriti & DEO fidentis cordis. Neq; aliter præsentì hoc loco explicari poterit quàm de *spirituali* quodam *ornatu*, cum de iis est sermo, qui ad veram fidem in Messiam per verbuna

verbum Evangelii erant convertendi, quique tandem aliquando veram seriamque pœnitentiam erant acturi. Notanter autem hœc loco occurrit *numerus pluralis*, qui nimirum innuit consistere ornatum huncce in *fide & sanctitate*. Hæc enim sunt decora illa, hæc vestes illæ honorificæ, quibus verè pœnitentes nunc ornantur. Convenit hæc interpretatio (1) cum immediatè antecedentibus, adeoque cum scopo textus, ut ex jam dictis constat. (2) cum parallelismo Scripturæ. Sic namque justitia illa Christi fide imputata, vitæque sanctitas inde emanans istiusmodi ornatui decorisque vestibus passim comparatur. Vide loca *Esaiæ LXI. v. 10. Ezech. XVI. v. 14. Psalm. XLV. v. 10. 14. &c.* (3) cum ipso complemento. Sic namque in N. T. dicimur induere Christum & in justificatione & in renovatione, *Gal. III. v. 27. Rom. XIII. v. 14. Conf. & Coloss. III. v. 12. Ephes. IV. v. 24.* Tertium comparationis consistit in hisce. Ornatus nuditatem tegit & squalorem demit. Sic ornatus hicce spiritualis nuditati & squalori spirituali opponitur, ut egregiè exponitur *Ezech. XVI. v. 6. f. 99.* Ornatus placentem reddit ac acceptum: Sic ornatus hicce spiritualis inprimis fidei acceptos nos reddit DEO, *Hebr. XI. v. 6. Jerem. V. v. 3.* Ornatus splendidum reddit ac magnificum: ita & ornatus hicce spiritualis revera pulcherrimus nos reddit, splendidos, magnificos & in suo genere quasi majestaticos, (e) quia in eo ut reges & sacerdotes conspiciuntur, *I. Petr. II. v. 9. Esaiæ LXI. v. 10. Apoc. I. v. 6.* Ut alia taceamus. Verè etiam audit *ornatus sanctus*. Quemadmodum namque vocabulum *שָׂרָף* formaliter separationem quandam denotat ab usu communi ad usum aliquem specialem, ut hanc quidem quod concernit vocem, peregregiè deducit B. Dn. Samuel Boblius. (f) Sic certè per ornatum huncce sanctum ad specialissimos usus DEO nimirum dicatos separati sumus ab omni usu communi, qui peccati fuit. Quod ulteriori deductione non eget.

(a) In *Critica S. Vet. Test.* in hac voce, p. m. 90. (b) in *Commentar. Lingua Hebræica* in hac voce p. 202. (c) in *Bibliotheca S. Part. I. p. 416. seqq.* (d) in *Clave Scriptur. S. p. 205.* (e) Sic namque vocabulum hocce *decorum, gloriam & honorem* denotat non *vulgarem*, sed *eximium & insanem*, tanquam si *majestas* tem dicas. *Conf. & Joh. Coccejum in Lexico p. 173. seqq.* unde & *Wesero* apud *Eduard. Leigh. loc. cit.* verisimile videtur à voce hæc natum esse *adorare* latinorum

norm (demptâ aspiratione) quod summum honorem includit. (f) *Diff. I. pro formali significationis eruendo primum in Explicat. Scriptur. Sacr. Num. IV. seqq.*

§. IV.

Sequuntur nunc voces מרחם משה ab utero aurora. Assumamus verò proptèr sensum eò melius exprimendum initio vocabulum משה, quod denotat famosè auroram. Est à משה quod significat & niger fuit, denigratus est Job. XXX. v. 30. & quasi fuit, inquisivit Proverb. XI. v. 27. Hinc de ratione Etymi disputatur: an aurora sic dicatur Hebraicè à nigrore, qui eam adhuc comitatur: utrum verò à quarendo, quod exortâ aurorâ res quarri & discerni possint, de quibus vid. *Eduardus Leigh.* (a) Posteriori ut probemus tantum abest, ut invertamus potius, & auroram primum dictam à tenebrarum nocturnarum nigredine, per quam lux solis sensim exorientis rutilat, atque ab hac auroræ notione demum introductam putamus cum felicissimo & incomparabili quondam Exegeta *B. Dn. D. Jo. Benedicto Carpzovio*, (b) significationem alteram verbi, qua matutinam & promptam inquisitionis hominis novis per somnum viribus instructi atque ad opus alacriter se accingentis denotat quasi aurorare dicas *Esaiæ XXVI. v. 9.* unde & illud scholis trivialibus tritum: *Aurora Musis amica.* Nomen משה ergò propriè notat lucem illam rubicundam in nubibus conspicuam, antequam sol ipse supra Horizontem ascendat, & terram undiquaq; colustret *Gen. XIX. v. 15. Cap. XXXII. v. 14, 26. Josua VI. v. 15. Judic. XIX. v. 15. I. Sam. IX. v. 26. Et. Conf. & Jacob. Gussertium.* (c) Sed verò ita propriè hòc locò vocem hancce non posse sumi quilibet facilè concedet. Ad metaphoram ergò quandam nunc fugiendum erit. Sed tum queritur: quidnam ergò nunc metaphoricè per auroram hìc intelligatur? Et quidem variâ passim hòc modò comparationes institutæ in S. Codice occurrunt. Comparatur nimirum auroræ Christus *Hosæ VI. v. 3. Sponsa Cantic. VI. v. 10. Exercitus Joel. II. v. 2.* Sic & voce auroræ simpliciter posita denotatur sæpius subitaneus rei ortus, v. g. *Esaiæ XLVII. v. 11.* item id, quod citò fit *Hosæ X. v. 15.* juxta *B. Salom. Glossium.* (d) Conf. & *Flacium.* (e) Sed interdum etiam denotatur hâc voce aurora quædam spiritalis, quæ consistit in prima illa illuminatione per verbum facta. Quò spectat planè illustris ille locus *Esaiæ VIII. v. 20.* utpote

pote quem vocabuli hujus sensum & in Nov. Testam. quoque peregregei comprobat Apostolus *Petrus 2. Epist. l. v. 12.* Nempe uti hic Apostolus per translucentem splendorem diei & exortum luciferi, quem ex diligenti scrutinio Scripturæ S. consequimur, salutarem cognitionem & illuminationem intelligit: ita & per auroram initium cognitionis atque illuminationis, quam optimè indicatur. Tertium comparationis apertè hic adest. Atque hic sensus procul dubio & hõc locò eligendus erit, cum ipse scopus textus ipsumque vaticinii complementum vix alium videatur admittere.

[a] In *Critica Sacr. V. T. in hac voce p. 418.* [b] in *Theologia Hebraica MSC. Loco de Scriptur. Sacr. §. 13.* [c] in *Commentar. Lingv. Hebr. in hac voce p. 849.* [d] in *Rhetorica Sacr. Tr. 1. Cap. X. in Philol. Sacr. p. 1216.* [e] in *Clave Scriptur. Sacr. in voce: Aurora p. 63.*

§. V.

Primum vocabulum מַרְרָה significat famosè *uterum*, vel juxta *Johannem Forsterum* (a) *matricem*, aliàs etiam *piam matrem* dictam. Nam, inquit, ut panniculus ille tenuior firmans ac regens cerebrum maternam custodiam cerebro impendit, ne cadatur, idèo pia matris nomen adeptus est, ita panniculus matricis, quia illi alteri & materia & officio est similis etiam Hebræis isto nomine מַרְרָה pia mater dicitur. Quo autem fundamento hãc vice non inquirimus. Est à מַרְרָה dilexit, vel ut alii cum addito: *inimè, vehementer dilexit*. Rectè autem observat *Jacob. Guffetius*, (b) inde derivatum מַרְרָה substantivum non de pudendo sive de externa parte dici; sed de parte interna, nempe loco, in quo fetus formatur, & in quo sic generatio hominis fit. Neque hoc vocabulum propriè posse hãc vice sumi, quilibet rursus ambabus largietur manibus. Sed verò quid nunc per *metaphoram* hanc à Spiritu S. intendatur, difficile admodum videtur. Tentabimus autem qualesqualescunque vires nostras. Initiò vox מַרְרָה generationem respicit. Cumque nunc omnia de rebus spiritualibus & N. T. agant, & hãc voce omninò respicietur ad generationem illam spirituales ex DEO, sive quemadmodum etiam aliàs dicimus ad regenerationem illam, oppositam generationi nostræ carnali, quæ caro ex carne nascitur *Job. III. v. 6. filii iræ Ephef. II. v. 3.* à qua carnali generatione verò spiritualiter regeneramur

Job. III. v. 3. 5. 6. inque filios DEI adoptamur ac gratiæ 1. *Job. III. v. 1. 2. 9. 10. &c.* Deinde verò hæc vox non tantum generationem quandam respicit, sed & locum nunc dicit, in quo generatio fit, & foetus quidam formatur. Hinc ergò jam hoc loco quæro: quis nunc ille locus, in quo spiritualis illa generatio, de qua modò diximus, peragitur quasi in utero? Quarendus is est in Ecclesia, quæ nostrum omnium mater est, *Gal. IV. v. 26.* Nec erraverimus, si dixerimus, hujus uterum esse conventum illum, qui in nomine JESU fit, & in quo verbum Domini prædicatur & Sacramenta administrantur. Hic singulari sua gratiæ præsentia adest Christus *Matth. XVIII. v. 20.* sponsus ille & maritus suæ Ecclesiæ *Psal. XLV. v. 10. seqq. Hoseæ II. v. 19. seqq. Eph. V. v. 23. 25. 32.* Hic fit spiritualis illa conceptio, foetus spiritualis formatio ex semine verbi & ex Sacramentis, ex hoc utero nascuntur filii illi DEI. Atque hic uterum nunc vocatur *uterus auroræ spiritualis*, nimirum illius, de qua modò diximus, quia nempe *auroræ hæc spiritualis*, *illuminatio hæc uterum* huncce fecit foecundum, ut generatio illa spiritualis fieri potuerit. Sic namque ex idiotismo linguæ Hebrææ Genitivus sæpè causam efficientem denotat, de quo *B. Salom. Glassius. (c)* Conventum autem illum in nomine Christi in Ecclesia institutum per verbum, ex quo aurora hæc est, ita foecundari, ut regeneratio fiat, per se jam patet. Illuminatio quippe per verbum præcedit, regeneratio verò sequitur. Vide loca *Jacob. 1. v. 18. 1. Petr. 1. v. 23. &c.*

[a] In *Dictionario Hebraico in hac voce p. 780.* [b] in *Commentar. Linguæ Hebr. in hac voce p. 787.* [c] in *Grammat. S. Libr. III. Tr. I. Cap. XXX. in Philol. Sacra. p. 449. seqq.*

§. VI.

Supereft nunc adhuc præfixum ב in בְּרֵחַ , de cujus vocis significationibus vid. *Noldius.* (a) Nos vertimus hoc loco: *ab*, quemadmodum cum eadem hac voce בְּרֵחַ occurrit *Psal. XXII. v. 11. ab utero*: id est, rectè interpretante *B. Geiero*, (b) *quæ primùm per natiuitatem ex utero matris in hanc egressus sum auram*, *Conf. & Psalm. LVIII. v. 4. & similem loquendi modum Esaiæ XLIX. v. 1. &c.* Hoc ergò vult dicere Spiritus Sanctus, populum Mes-

Messia tam egregie ornatum proditurum esse, & quidem speciatim, quod vestes sanctitatis seu sanctam vitam concernit, quamprimum nimirum ceu filii DEI ex utero illo Ecclesie spirituali per illuminationem verbi fecundato prodierint. Quare & notanter regeneratio & renovatio conjunguntur, ut illa præcedat, hæc statim sequatur *Tir. III. v. 5.* Quæ ratione omnia & inter se coherent, & cum ipso vaticinii complemento conveniunt, ipsaque fidei analogiâ.

[a] In *Concordant. Particular. in hæc particulâ*, [b] in *Commentar. in Psalm. p. 335.*

§. VII.

Supereft adhuc ultimum versiculi membrum: *ךָ טַל יִירוּדָךְ* (erit) *ros juvenutis tue.* Consideremus hic initio vocabulum *יִירוּדָךְ*. Hoc nimirum est *יָדָךְ*, sed variè passim redditur & explicatur, de quibus plura infra. Nobis autem perplacet hoc loco eorum sententia, qui de *juventute* illud explicant, quo in sensu etiam occurrit *Cohel. IX. v. 9, 10.* Quæ significatio cum & hic quam optimè integro contextui conveniat, omninò retinenda est. Sumitur autem hic *abstractum* pro *concreto*, qualis loquendi modus est in S. Codice perquam frequentissimus. Vid. *B. Salomon. Glassius.* (a) Ut adeò sermo sit de *Juvenibus pueris vel filiis*, quales & illi describuntur, de quibus sermo est *Zachar. IX. v. 17.* Intelligentur autem *spirituales* illi, quique per regenerationem & adoptionem tales sunt, quæ nimirum ex filiis iræ, quales homines à naturâ sunt *Eph. II. v. 3.* filii sunt gratiæ & DEI viventis *Hosea I. v. 10. Rom. IX. v. 26. I. Job. XI. v. 1. Et.* Quæ interpretatio omnium optimè convenit (1) cum ipso vocis significatu, ut ex hæcenus dictis satis jam apparet. (2) Cum ipso contextu, & cum immediatè antecedentibus, in quibus mentio facta fuit eorum, qui decoribus sanctitatis, atque sic fidei quoque, quæ justificat, sunt ornati, quique ex utero auroræ spiritualis filiorum spiritualium instar prodierunt. Cur ergò non eosdem dixerimus Juvenes hosce Messia filios? (3) cum ipso vaticinii hujus complemento, in quo hunc ipsum modò dictum ordinem eleganter reperimus. Sic e. g. *Job. I. v. 12 seqq.* apertissimè Christo tribuuntur *fili* seu *juvenes* & *pueri*, & quidem hoc ordine, ut initio fiat mentio *apprehensionis* seu *receptionis* ipsius, quæ fidei nimi-

nimirum facta, quemadmodum eò ipso versiculo explicatur. En hic decora illa sanctitatis, quibus credentes splendent, cum Christum justitiamque ejus vestis & ornatus sanctissimi instar apprehenderunt, & receperunt. Deinde verò nunc dicitur, quod his ipsis facta fuerit potestas, ut filii DEI essent. En ירוּרָה Juventutem & silitationem hanc. Atque hi ipsi nunc versu sequenti dicuntur ex DEO nati. En prodeuntes ex utero illo spiritali! Vid. in h. loc. B. Mart. Chemnitium (b) & B. Dn. D. Dorstheum, (c) Similiter idem illud videre est Gal. III. v. 26. 27. ubi eundem fermè hunc habes ordinem. Dicuntur autem Juvenes, etiamsi multi sint inter eos ætate proveciores, quia omnes renasci oportet, quemadmodum id pereleganter Christus Nicodemo explicat Job. III. v. 3. (seqq. Nam regeneratio hæc & ipsos senes similes facit juvenibus & pueris, imò modò natis infantibus I. Petr. II. v. 2. Conf. & Hebr. II. v. 14. Denique & illud adhuc notandum, nomen ירוּרָה sumi hic quoque collective, non pro pueritia alicujus; sed pro pueris seu cœtu ætatis juvenilis, quo modo & apud Latinos Juventutis nomen usurpatur; ut cum Virgilius (d) *esseram juventutem* appellat Juvenes moribus esseratis. Jul. Cesar (e) *omnis juvenus omnis etiam gravioris ætatis*. Et Cicero: (f) *Juventutem laboribus erudiunt* &c. Conf. B. Calov, (g) & Andr. Rivetum, (h) Affixum γ Tua notat potissimum originem, quam habent credentes à Christo, ut filii & semen ejus Psalm. XXII. v. 31. *Esaiæ LIII. v. 10.* & unde etiam Messias Patet audit *Esaiæ IX. v. 6.*

(a) in *Rhetorica Sacra*. Tr. I. Cap. IV. p. 1080. *Philologia Sacra*. (b) in *Harmonia quatuor Evangelistarum*. Tom. I. p. 42. seqq. (c) in *Commentar. à Magnific. Dn. D. Fechtio edito* p. 973. (d) *Libr. VIII. Æneid.* (e) de *Bello Gallico Libr. VII.* (f) *2. Tuscul.* (g) in *Bibl. illustrat.* V. T. Tom. I. p. 1092. (h) in *hunc locum* Vol. II. Opp. p. 309. seqq.

S. VIII.

Vocabulum רֹס habet famosum significatum rosis à רֹסֵי תֵּיטִית, obrexit, sic dictus juxta *Eduard Leigh*, (a) quod herbas & gramina obtegit, vel juxta *Jacob Guffetium*, (b) à ruendo deorsum, quia ros juxta ipsum vapor est statim præcipitatus, antequam ad regionem nubium ascendere, & ibi tantillum stare possit, quemque juxta illa *Hosæ VI. v. 4. Cap. XIII. v. 3. & Cantic. V. v. 2.* in

matuti-

matutinum & nocturnum, distinguit *Sam. Bochar.* (c) Atque sic hoc loco respiceretur potissimum ad *matutinum* illum, quia & aurora fit mentio. Sumuntur autem in Sacris varia passim à rore similitudines, de quibus prolixius *Flacius*, (d) & *Ravanell.* (e) agunt. Præsentem autem loco videtur potissimum respici ad *roris mirabilem fecunditatem, guitarumque venustam multitudinem*. Quemadmodum in hoc sensu eò clarius hoc simile propositum & explicatum habemus *Micb. V. v. 7. Esaiæ XLIX. v. 20, 21. Cap. LIV. v. 1. seqq.* Nempe quemadmodum ros ex oriente aurora tempore matutino mirabili certè modò magna cum fecunditate, magnaque certè copia nascitur; ita & juvenus Messiaë nascetur. Ita & mirabili certè modò mirandaque maximè copia filii nascentur Messiaë summâ venustate conspicui, qui grati per fidem & copiosum sanctitatis fructum proferunt. Quemadmodum rursus id videre est ex ipso vaticinii hujus complemento. Quot enim non vel solo die Pentecostes per *concionem Petri* fuere conversi, illuminati, sicque etiam spiritualiter renati, magno decore conspicui *Actor. II. v. 41. seqq.* qui numerus & successu temporis magis crevit & in hunc usque diem augetur. Ut hic sit sensus, nascendos esse Messiaë non saltem filios in ipsum credentes magnò decore conspicuos; verùm etiam egregium horum numerum futurum esse, indies eò magis magisque augendum per verbum & Sacramenta.

[a] In *Critica Sacr. V. T. in hac voce p. 151.* [b] in *Commentar. Lingv. Hebr. in hac voce p. 302.* [c] in *Hierozotic. Pars. Prior. Libr. II. Cap. XLIX. p. 550.* [d] in *Clave Scriptur. Sacr. in hac voce p. 1075.* [e] in *Bibliothec. Sacr. in hac voce Part. II. p. 499.*

S. IX.

Supereſt adhuc vox לך *Tibi*, quâ denotatur potissimum etiam *finis*, in quem hæc egregia multitudo oritura, quemadmodum per suffixum in לך ורורך origo potissimum notatur. Sic nunc porrò ipsi hi juvenes ac filii nati tribuuntur, ut nimirum sibi sui & populus suus ac peculium *Pf. II. 8. Mal. III. v. 17. 2. Thessal. II. v. 14. Tit. II. v. 14.* ad serviendum ei *Luc. I. v. 74. seqq. 2. Cor. V. v. 15. &c.* Neminem autem alium, quàm Messiam hic intelligi & posse

& posse & debere contra quosvis adversarios jam satis superque
Scilicet I. §. 2. probatum dedimus, quæ hic repeti poterunt.

§. X.

Quæ omnia verò ut sensus eò facilius pateat, breviter nunc
 in hanc Paraphrasin redigi poterunt: *Populus ille tuus, ô Messia,*
de quo in antecedentibus sermo fuit, tanquam ad Te tandem aliquando
tempore N. Test. convertendo, ille in decoribus sanctitatis seu vestibus &
ornatibus sanctis admodum splendide tandem aliquando incedet, id est, &
fide in Te ceu Servatorem mundi & inde fluente sanctitate vita seu variis
virtutibus Tibi placentibus erit ornatus, & quidem statim ab eo ipso tem-
pore, quo ex utero illo spirituali, quem aurora illa spiritualis jam secun-
dum fecit, proditurus fuerit: id est, ab eo ipso momento, quo ex conver-
tibus Ecclesia, in quibus verbum Domini predicatur, & Sacramenta ad-
ministrantur, (& ex quibus jam illa illuminatio est tam efficax) ceu
illuminatus ac conversus fide donatus, seriatimque penitentia actâ justificatus,
nunc etiam ut spiritualiter regeneratus, inque filios DEI adoptatus, prodi-
turus fuerit. Ab hoc ipso, inquam, momento & vera illa fides in egregiis
illis DEOque placentibus operibus sese ostendet. Neque tantum tantus fili-
orum horum DEI erit splendor, verum etiam magnus & splendidus juvenum
horum ac filiorum tuorum spiritualium, quos Tu hac ratione spiritualiter per
Spiritum Sanctum regenerasti, erit numerus instar roræ ejusque guttarum
nunquam destiturus. Tibi quidem, ô Messia, in peculiis, ut te ceu ve-
rum illum Regem Ecclesia Tua colant, Tibique serviant.

SECTIO IV^{ta},

Collationem cum aliis instituens.

§. I.

Dedimus hæcenus juxta regulas hermeneuticas dicti hu-
 jus nostri exegesi ac sensum, ut omnia eò planius pos-
 sent legi ac intelligi, studio omisimus auctores nobiscum
 consentientes, quibuscum verò nunc in præsentî hac Sectione co-
 gitata nostra exposta conferemus.

§. II.

Initiò huc spectant *Personæ*, quarum autem paucissimæ, quan-
 tum

tum quidem distinctionem concernit, nobiscum conveniunt, Cl. Dn. Andreas Reinbeck^{us} (a) vertit ita: *populus tuus erit in decoribus sanctitatis ex utero aurora: Tibi erit ros juventutis tuae.* Quæ versio accentuum positum exactissime sequitur, & excepto quod D in עָרֹב per *ex* fuerit redditum in omnibus nobiscum convenit. Quoad sensum autem plures omnino nobiscum consentientes habemus. Inprimis verò B. Lutherus, qui in *Versione* sua rectissime ornatum illum sanctum filiosque Messiae spirituales respexit. Idem & in *Versione* sua *Latinâ* respexit B. Sebast. Schmidt, ut mox ex ipsius Commentario in hunc locum quoque videbimus. Et B. Wasmuth (b) ita latinè vertit: *in pulchritudinibus sanctitatis ex utero aurora, tibi erit ros juventutis tuae,* quâ versione itidem eundem sensum de ornatu spirituali potissimum intendit, ut ex addita Exegesi, de qua mox apparet, distinctionem quoque quàm optime observat. Sic & B. Sam. Bohlius (c) hanc habet integri hujus versiculi perspicuam *paraphrasin*: *Denn ich sehe hierunter noch höheres, nemlich / daß das Volk / so dir willig anhangen wird / im Stande deiner Erhöhung / wenn du zur Rechten Gottes erhoben bist / wird im heiligen Schmutz / da es in dir vereiniget sich rühmet / als ein Thau und Menge deiner Mannschafft und Christen vielmehr sein / als die Mutter der Morgenröhte Thau-Tropffen hat / du wirst / sage ich / mehr Unterthanen haben / als die Morgenröhte Thau-Tropffen.* In quo verò & hic à sententia nostra abeat infra videbimus. Et quæ sunt fortè istiusmodi versiones alia idem intendentes.

(a) In *Doftrina de Accent. Hebr. p. 430.* (b) in *Vindic. Hebr. Part. II. Cap. II. Loc. VII. p. 239.* (c) in *Analytica Paraphrasi Psalmorum in hunc locum p. 742.*

S. III.

A Versionibus progredimur ad *Interpretes & Commentatores.* Et quidem antiquiores quod concernit, tum *Patres* quidem communiter fermè dictum hocce aliter explicant, & quidem potissimum illi, qui *Versionem LXX. Interpretum* fuere secuti & ab eadem seducti, de quibus plura infra. Sed verò cum inprimis tempore Reformationis cum eò majore luce Evangelii orta etiam studium Linguae Sanctae & ex ea interpretandi Sacrum Codicem methodus refloresceret, tum & de hoc præfenti dicto paulò aliter sentire cœperunt interpretes. Ex quibus nunc præ omnibus aliis primo loco nominandus mihi est

D

est B. Noster Megalander *Luberus*, qui duplicem Commentarium in hunc Psalmum scripsit. In *priori* (a) verba כבודי קדש verit in heiliger Zierde / & ita explicat: Das ist / sie werden mit innerlichem Schmucl gezieret sein / als den niemand siehet den GOTT / und wer GOTT siehet und erkemet / als im 45. Psalm: Omnis gloria filiae Regis ab intus. Aller Schmucl des Königes Christi Tochter ist inwendig und verborgen. Denn in Ebräischer Zungen heist auch das Heilige / das da verborgen und von allen Sinnen gesondert ist in geistlicher Finsterniß etc. Et mox addit: Siehe diese Lauterkeit und inwendige Reinigkeit des Willens von allen Dingen ist die rechte Zierde der Leute Christi / die da übertrifft übermächtig allen Schmucl / den ein Mensch erdenken mag. Denn in dieser Zierde ist ewige und allerley Zierde / und ohne diese Zierde ist alle andere Zierheit ein stinkender Unflath und Fustuch. Den diese ist bedeutet in der klaren / weissen und lautern Erscheinung der Engel bey dem Grabe / und in der Verkündigung unsers HERRN und Seeligmachers auff dem Berge Thabor. Darum spricht nicht übel der alte Text: In splendoribus sanctorum, sive splendoribus sancti, vel charitate rerum sanctorum, das ist / in heiliger Klarheit und geistlicher inwendiger Lauterkeit etc. Sic & verba de Juventute Messiae & de utero aurorae ita explicat: Nach selbst fließendem Verstande ist hie beschrieben die Geburt des Volkes Christi. Das mercke man dabey / das diese Worte werden zu Christo gesprochen als er bereit ist und ein HERR ist. Auch das Wörtlein (dir) gibt zu verstehen / das er von andern Kindern saget denn von Christo / anders wäre es gnug gesagt: Aus der Morgenröthe Mutter wird deine Kindheit geböhren werden. Nun spricht er / wird dir deine Kindheit geböhren werden. Das ist nun die Meinung / das Christus ein HERR und König ist / und hat schönes Volk / so muß er auch eine Königin oder eine Braut haben / und nicht unfruchtbar seyn. Denn ein solcher König muß je auch Erben und Kinder haben. Die beschreibet er also: Das gleichwie sein Reich geistlich ist / geistlich Volk / geistliche Gewalt / geistlicher Schmucl: Also soll man nicht wehnen / das Christus leiblich Weib und Kinder haben werde / wie denn die Juden warten auff ihren Messiam; Sondern sein Weib / Braut und Königin heist aurora, die Morgenröthe / das ist / die Christliche Kirche / aus derselben Mutter oder Leib kommen ihm seine Kinder. Darumb hab ich gedeutet / Kindtschaft / und nicht Kind-

heit.

heit. Als die Mannschafft heist Versammlung der Männer / Priester-
schafft der Priester / also sind Kindschafft die ganze Gemeine / seine
Söhne und Töchter etc. In *posteriori Commentario* (b) verba כהן
וְיָרָא vertit im heiligen Schmuck / & ita explicat: Mit diesem
Wort machet er dieses Königs Bold (das ist / seine Gläubige Christen)
alle zu Priestern / und sagt von einem neuen und andern Priester-Ge-
schlecht oder Priestertum / denn das Levitische war / welche bey den Ju-
den allein Priesterliche Ehre und Ampt hatten: Machtet sedaber als die
da stehen in ihren Priesterl. Kleidern (wie jene Priester in ihrem Ampt
müssen haben) zum Opfer und Gottes-Dienst herrlich und schöne ge-
schmückt. Den diese Wort / heiliger Schmuck / heist nach der Schrift
Weise nicht anders denn die schönen Priester-Kleider / wie Exod. 28. Gott
zu Mose spricht: Du sollt Aaron etc. Solch Priesterlich Ampt und
Schmuck zeucht und deutet hier der Prophet auff die Christen / oder
des neuen Testaments Bold / und saget / das ihr Gottes-Dienst soll
ein schön herrlich Priestertum seyn als dere / die da immer für Gott
stehen und eitel heilige Opfer thun. etc. Was ist denn nun solcher heiliger
Schmuck / oder Priester Kleider / damit die Christenheit gezieret / und
sein heilig Priestertum heist? Nichts anders denn die schönen gött-
lichen mancherley Gaben des heiligen Geistes / (wie S. Paulus und
Petrus sagen) welche werden der Christenheit gegeben darzu / das da-
durch Gott erkandt und gepreiset werde. etc. Deinde & Juventu-
tem de filiis spiritualibus explicat: Ein Königreich muß also gethan
seyn / das darinnen immer Kinder gezeuget werden und Leute auff-
wachsen / damit es erhalten werde / das es nicht wüste werde und
untergehe. Also muß dieses Königreich auch regieret werden / das es im-
mer zunehme und wachse mit Leuten / und Nachkommen habe / soll anders
die Christenheit bestehen und ein bleibend wesen seyn. Eundem sen-
sum & alibi (c) passim dat. *Philippus Melanchthon* (d) eadem ferme
reperit. Sic namque verba כהן כהן ita explicat: *Pbrasis est
Ebraea in ornatu sancto pro vestitu Pontificio. Alludit enim ad sacerdotes sa-
crificantes in vestitu sacro. At ergo credentes Christo sacrificaturos esse Pon-
tificias oblationes tanquam in Pontificia veste. Sicut & Esaias inquit Cap. LXI,
vos autem sacerdotes Domini vocabimini. Et paulo post de ornatu loquitur.
Et quasi sponsum vestiet sacerdotum more. Quanquam autem ornatu
Pontificius generaliter significat omnia dona Spiritu Sancti, tamen prae-
cipue significat ministerium Evangelii & confessionem, hic est principalis & summus*

cultus, quem comitantur deinde cetera virtutes patientia in afflictionibus & alia bona opera, quibus glorificatur DEUS &c. Sic & יְהוָה לִירֵרוּךְ licet de natiuitate Christi ex Maria quodammodo explicet, tamen mox addit: Extra & alia interpretatio pia Septa, quam probat, & aliis amplecti facile patior, videlicet, qua non de regis persona, sed de populo loquitur. Nascetur Tibi populus, sed tanquam ros, hoc est, populus DEI non generatione carnali propagabitur ex semine Abrabæ, sed omnes gentes vocabuntur ac nascetur populus DEI per Evangelium & Spiritum Sanctum, ut Iohannis I. dicitur. Ait ergo ros generis sui, id est, multitudo nata diuinitus sparsa verbo & misso Spiritu S. sicut ros spargitur de caelo &c. Eadem quoque quondam docuit maximè genuinus B. Lutheri discipulus B. Dn. D. Hieronymus-Wellerus à Molsdorf, (e) qui de ornatu sancto ita: Alludie ad sacerdotes Leviticis sacrificantes in vestitu sacro. Docet autem omnes credentes in hunc Regem esse sacerdotes, & offerre DEO spirituales hostias Rom. XII. v. 9. Hinc illud Petri I. Petri II. v. 9. Vos estis regale sacerdotium, populus Sanctus. Est autem iste Sanctus ornatus propriè dona Spiritus Sancti 1. Cor. XII. Hic enim DEUS glorificatur & Ecclesia Christi edificatur. Vocantur autem dona Spiritus Sancti non modò illa insignia dona spiritualia, quorum mentionem facit Paulus 1. Cor. XII. sed etiam omnes virtutes seu fructus fidei & bona opera Matth. V. &c. Quoad illud membrum de rore iuventutis recenset sententiam tam Philippi, quam & Lutheri. Matthias Flacius decorem sanctitatis ita explicat. (f) Significat autem propriè quidem pulcherrimum illum ornatum vestium sacerdotalium, in quibus diuinum cultum peragebant, per metaphoram autem istum spiritualem ornatum contriti & DEO fidens cordis. Eadem etiam pbrasis est Psalm CX. v. 3. populus tuus spontaneus in die virtutis tuae in splendoribus sanctorum vel potius sanctitatis, ubi eadem illa metaphorica significatio est, de qua modò dixi, nempe quod populus Messie colet etiam eam in pulcherrimo illo ornatu Spiritus nempe contrito corde & verà fide, eum in suos adversarios, peccatum, satanam & mortem potenter devicerit & Ecclesiam sibi collegerit. Iuventutem Messie quod concernit, tum (g) abstractum, habet pro concreto, & itidem de pueris & filiis Messie, eorumque admirabili ortu & multitudine explicat. Peregre-giè etiam Vinarienses (h) commentantur: Im heiligen Schmuck (angezogen mit den Kleidern des Heyls und mit dem Noth der Gerechtigkeijt bekleidet) Esaia 61. v. 10. welches du selbst bist in deinem heiligen Verdienst / mit wahrem Glauben ergriffen und zu eigen gemacht!

macht/ Gal. III. v. 27. Rom. XIII. v. 12. 14. Und daß so vielmehr/
 dieweil sie nicht allein geistliche Priester seind/ sondern auch) deine
 Kinder/ (und du ihr ewiger Vater bist/ Esaia IX. v. 6. denn dieselbige)
 werden dir geböhren (aus dem Wort und Sacramenten/ Joh. I. v.
 12. 13. Cap. III. v. 3. 7. 1. Petr. I. v. 3. 4. 23. Jacob. I. v. 8. ver-
 borgener himmlischer Weise und in grosser Menge) wie der Thaur.
 His & alii passim ex Nostratibus Theologis accedunt. Sic e. g.
 B. Dn. D. Calovius (i) *decora illa sanctitatis dicit consistere in fide &*
sanctitate, qua sunt vestes sacra, qua docent ἱερατικὰ ἄγνων καὶ βασι-
λειον 1. Petr. V. v. 5. 9. Apoc. V. v. 10. addit & Ezech. 17. v. 14. Mich.
 11. v. 9. ubi hæc eadem vox קהן de ornatu sacerdotali juxta ipsum di-
 citur. Addit adhuc loca Esaia LXI. v. 10. Gal. III. v. 27. Epbf. IV.
 v. 22. Col. III. v. 10. 12. Apoc. XIX. v. 8. Sic & rorem juvenutis ex-
 plicat de innumera multitudine filiorum Messia, qui spiritualiter rege-
 nerantur. Eadem & Dn. Theodoric. Hackspann (k) habet. Et B. Dn.
 D. Geier (l) itidem de ornatu Christianorum spirituali, & de semine il-
 lo, quod Messias ceu Pater spiritualis habiturus sit, ejusque in-
 numerâ copiâ, & B. Sebast. Schmidt (m) de honoribus sanctitatis, quibus
 sanctè honoratur & colitur Christus in veritate fidei & sanctita-
 te vitæ, & de fidelibus renatû de novo in Christo explicant. B. Dn.
 D. August. Pfeiffer (n) de utero aurore differens nobiscum de gremio
 Ecclesie & semine verbi caelestis, ex quo spiritualis filiorum proven-
 tus, verba explicat. Rorem juvenutis de copiâ filiorum Messia spiritu-
 alium etiam explicat B. Dn. D. Dannbauer, (o) quod & Dn. Misander
 (p) facit. Sic & B. Willb. Lyserus *decora sanctitatis* eodem modo ex-
 plicavit. (q) Eodem modò & prolixius hoc dictum explicârunt
 & de regeneratione quoque fidelium interpretati fuerunt B. Dn.
 D. Gerbardus, (r) B. Salom. Glassius. (s) Conf. & Job. Olearium. (t)
 Reinhard. Bakium, (u) Job. Arndium, (x) Noldium. (y) & G. org Mebbium. (z)

(a) Tom. I. Altenburg. p. 106. seqq. (b) Tom. VII. Altenburg. p. 357. seqq. (c) sic
 nimirum in der Antwort auff das überchristliche Buch Vocis Emser's Tom.
 I. Altenburg. p. 577. rorem juvenutis itidem de filiis Messia spiritualibus ex-
 plicat, quando ita: Christi Kinderlein werden nicht aus eines leiblichen
 Weibes Bauch oder Mutter geböhren/ sondern ohne Manns-Werck wie der
 Thau vom Himmel aus der Morgenröthe der Christlichen Kirchen etc. [a]
 in Enarrat. in Psalm. CX. Part. II. Opp. p. 712. seqq. (e) in Commentar.
 in Psalmos, in Opp. Tomo latino non ita pridem edito p. 639. seqq. (f) in
 Clav.

Clav. Scriptur. S. voce: decor. p. 205. (g) loc. cis. in voce aurora p. 64. & voce ros p. 1075. (h) in Bibliis suis in b. loc. (i) in Bibl. Illustrat. V. T. Tom. 1. p. 1092. (k) in Notis Philologico-Theolog. Parr. II p. 324. (l) in Commentar. in Psalmos p. 2067. seqq. (m) in Resolut. Psalmor. Prophetico. de Christo p. 538. seqq. (n) in Dubiis Vexatis p. 625. seq. [o] in Lab. Catechet. Parr. VI. p. III. apud Misander, in Decretis Biblicis V. T. anni 1699. p. 905. seqq. Confer & eundem Dannhauerum in Hodo: Sophia p. 623. & p. 925. (p) loc. cis. p. 912. (q) in System. Theol. Exeget. à Magnifico Dn. Neumanno edito p. 231. seqq. [r] in Harmon. Evangel. Cap. CLVII. p. 528. (s) in Christol. David. Dissus. III. (t) in der Biblischen Erklärung in b. loc. Parr. III. p. 604. [u] in Comment in Psalter. Parr. III. p. 117. seqq. (x) in der Auslegung des Psalters p. 630. (y) in Annotat. ad Concordant. Partic. p. 1029. (z) in Dissp. Theolog. p. 1162. sq.

§. IV.

Utque nunc quamplurimos alios ex Nostratibus Theologis taceam, saltem adhuc quosdam ex ipsa hac Academia adducere placeat, in quantum nobis consentiunt. Sic e. g. B. Dn. D. Johannes Quistorpius Senior (a) rorem illum Juventutis explicat de fidelibus, qui sunt subditi Christi ad dextram Patris consistentis, & sponte se ejus imperio subjiciunt, quique nascuntur DEO, per verbum & sacramenta eos regenerante, & copiosissimo numero terram implent. B. Johannes Aflmann (b) de hoc dicto nostro ita: Fatemur ingenuè Hebraeos Textum commodius exponi posse de fidelibus Christi, qui ipsi perinde uberim & magnâ copiam nascuntur atque ex aurora ros matutinus provenit, eamque ob causam juventus Christi dicuntur. B. Dn. D. Dorscheus (c) hanc dicti nostri dat paraphrasin, quam & uberius explicat & vindicat: Populus ex hostibus suis vindicatus erit populus voluntatum seu devotione scil. ad cultum & sacrificia spiritualia, in die non carnis & humilitatis sua, in qua nullus ferè erat successus, qui magna prosperitatis spem facere videretur, sed fortitudinis & victoriosa gloria, & illa voluntaria veneratio fice in decoribus seu ornamentis sanctitatis, sive sanctissimâ. Miraberis unde tantus conventus, tanta venerabundi populi multitudo? Nativitas sive genitura sive Christianismi pueritia erit sicut ros è matrice aurora copiosa, facilis, prompta, subita. B. Dn. D. Augustus Varenius (d) itidem nobiscum convenit, & quantum spirituales illum ornatum spiritualemque filiorum Messie generationem concernit. Decora illa sanctitatis eodem quoque modo B. Dn. D. Matthias Wasmuth (e) explicat ac nos explicavimus, qui & ea de Juventute cum E.

Joh.

Job. Tarnovio de regeneratione quâdam explicat, sed tamen paulò aliter ac nos, de quibus infra. Et qui fortè sunt alii.

(a) In *Annotatt. in omnes libros Biblicos* V. T. p. 938. seqq. [b] in *Synagm. Parr.* 1, p. 113. (c) in *Anti Cornao* p. 197. seqq. (d) in *Triumpho David, in hunc Psalmum*. [e] in *Indic. Hebr. Parr. II, Cap. I. Loc. VII, §. 1.*

S. V.

Sic quoq; ex aliis aliarum religionum Theologis consentientes quosdam habemus. Sic namque sententiam hanc non respuit *Lorinus* apud *B. Dorfeb.* (a) Habet eam & *Cajetanus*, descripsit qualiter rem fideliùm filiorum simul cum qualitate fidelium Pastorum Apostolorum reliquorum erat, ut describeret modum, quo isti filii generandi essent. Et hunc modò describit ad similitudinem generationis rois de matrice aurora. Et intendit, quod generatio fidelium Christi non erit sicut generatio, quâ mater generat unum aut duos filios, sed erit sicut generatio rois, qua aurora generat simul magnam, quod est, generatio innumerabilium simul; sicut enim aurora generat simul magnam rois multitudinem, ita erit generatio fidelium Christi &c. *M. A. Flaminii* (b) proponit, sed non rejicit hanc *Cajetani* interpretationem. *Cassalius* (c) ita explicat: *Tor habebit discipulos, per quos hostes vincas, quàm densus est ros matutinus.* Quod parùm à sententia nostra differt. *Clarius* (d) in h. locum ita: *In Christo autem omnia consummata habentur.* Huic enim in die, quo veritatem arcam, id est, corpus suum cælis intulit, statim adesse ceperunt incredibili frequentia populi spontanei, qui etiam vitæ jaçturam magnò cum gaudio facerent. Ibi cælestem splendorem & magnificentiam per tam varias & admirandas dotes Spiritus S. exhibuit, & sicut ros manè terram obtegit & secundat, ita undique apparuerunt, qui spiritu ejus mundum fertilem pietatis & innocentia reddiderunt. *Hugo Grotius* (e) rorem juventutis de femine Messiae explicat, quando in hunc locum ita: *Non minus erit secundum semen tuum, quàm ros matutinus.* Quæ si de Messia tantum sententur, non improbanda. *Sixtinus Amama* (f) ornatus sanctos de sancto proposito colendi DEUM & de sanctitate vitæ pariter explicat. Et de rore juventutis ita: *Sicut ros ex matutino aère sicut ex utero nascitur in plurimas guttulas dispersus, ita nasi sui electi sui nascentur maximo numero ex predicatione Evangelii.* *Andreas Rivetus* (g) de ornatu spirituali non malè ita: *Quatit autem sit ornatus ille ex natura regni judicandum est, & ex sanctitatis epitheto, ut spirituale & sacrum ornamentum, non profanum & temporale intelligamus.* Est igitur ornatus ille nihil aliud quàm notus & internus homo, qui secundum DEUM creatus est in iustitia & san-

Et sanctitate veritatis *Ephes. IV. v. 24.* Non male quidam de donorum spiritus Sancti, quibus ornantur fideles, varietate mirabili intelligunt. In verbis autem: tibi ros juventutis tuae: dicit significari multitudinem fidelium instituentium populum voluntarium & roris nomine intelligi metaphoricè incrementum subitum per generationem non carnalem, sed spiritualem & coelestem. Voluisse autem hic metaphoricè DEUM totum genituræ opus in Ecclesia sibi vindicare, quod alibi facit comparatione genituræ naturalis *Esaia LXVI. v. 9. Et. Johannes Coccejus* (h) decora sanctitatis quoque explicat de ornamentis illis, quorum fit mentio *Psal. XLV. v. 10.* & ita vocari docet charismata Spiritus S. & fructus Spiritus, quibus probatur DEUM habitare in illis, adducit & *Ephes. VI. v. 13.* rorem *Juventutis* explicat de copia geniminum, vel pro puerorum copiâ. *Ludovicus de Dieu* (i) itidem de populo decoribus sanctitatis instructo interpretationem facit; roremque *Juventutis* explicat de populo Messiaë cum ipso pugnaturus, qui rorida sit futurus *Juventus*, atque adeo omninò etiam filii spirituales necessariò esse debent. Quemadmodum & *Petrus Ravanelius* (k) explicat dicens: *Juventa* ponitur pro *Juvenibus* (abstractum pro concreto) *Psal. CX. v. 3.* Et duplicato tropo, b. e., metonymia addita metaphora pro iis qui conversi sunt ad fidem Messiaë, seu qui fidem in Christum proficiuntur, ibidem enim denotantur per *Judentam*, id est, per *Juvenes Christo*, quia sub auspiciis ejus militant *Et.* Quâ ratione facile conciliari cum nostra sententia posset, quamvis alii nobiscum sentientes refutent sententiam hanc de *millibus* Messiaë. *Conf. & Job. Marck.* (l) Qui apud *Polum* (m) nobiscum convenientes reperiuntur, legi ibidem poterunt, quibus nunc plurimi alii adhuc fortè occurrentes addi poterunt. De iis verò, in quibus & modò jam recensiti alii que à nobis abeunt, infra ulterius *Sect. Vlt.* dicetur.

(a) In *AntiCornao* p. 198. (b) apud B. *Dn. Dorisch*, loc. cit. (c) *Criticor. Sacror. Tom. II, p. 1534.* (d) *Criticor. Sacror. Tom. II, p. 1535.* (e) *Criticor. Sacror. Tom. II, p. 1536.* (f) *Criticor. Sacror. Supplement. Tom. II, p. 1061.* (g) in hunc *Psal. Vol. II, Opp. p. 308.* (h) in hunc *Psal. Tom. II, Opp. p. 416.* [1] in *Critica sacra sive Animadvers. in V. T. in b. loc. p. 163.* (k) in *Bibliothec. Sacr. Part. I. in voc. juventutis p. 873.* (l) in *Exeger. Exercitat. ad 50. selecta loca V. & N. T. Ann. 1697. edit. Exerc. 18, n. 6, p. 283. seqq.* (m) in *Synops. Criticor. Vol. II, in hunc locum.*

SECTIO V^{ta}.

Porismatica.

Porisma I.

Verbum DEI clarum est & perspicuum.

§ I.

Per verbum DEI intelligendum non saltem *prædicatum*; sed & *scriptum*, quod hodiè vulgò Scriptura Sacra audit. Utrumque namq; uti eundem habet auctorem, idem etiam tractat, idemq; intendit ac operatur, ita & ejusdem est naturæ ac conditionis. Per claritatem & perspicuitatem intelligimus facillimum ejusdem sensum ac intellectum, potissimum in iis, quæ fidem excitandam vitamque dirigendam concernunt, non quidem ex propriis hominis legentis aut audientis viribus; attamen Spiritu Sancto gratiâ suâ assistente ac illuminante.

§ II.

Atque sic clarum & perspicuum verbum Domini esse probamus ex dicto nostro hòc argumento: *Quicquid in cordibus hominum illuminationem aurora lucisque instar semper incrementa sua accipientis operatur, ut fides accendatur, per quam justificantur, regenerantur & renovantur, id utique in rebus fidem excitandam vitamque dirigendam concernentibus clarissimum est & perspicuum. Atqui Verbum Domini, &c.* Ergò. Major clara est, quia quemadmodum quod auroram lucemque operatur, omnino in se debet esse clarissimum, ut sol, ita & illud quod hujus instar easdem, & longè eminentiores adhuc operationes habet. Minor in textu latet clarissimè & eò fortius corroboratur ex *Esaiâ VIII. v. 20. & 2. Petr. I. v. 19. item Psalm. CXIX. v. 105. &c.*

§ III.

Quæ notamus contra Pontificios, Enthusiastas & Wegelianos, contra quos vide Systemata nostra passim, Spinosam, (*) & qui sunt hujus furfuris adversarii alii.

(*) In *Tract. Theol. Politic. Cap. 1. & II. Vid. & Exercit. Paradox. Cap. III. §. 3.* Cujus erroris etiam reus videtur fuisse recentissimè in Belgio *Frederic. van Leenhof*, ut videre est ex *Articulis Satisfactoriis per Consistorium Zuollense Leenhofio in causâ sua præscriptis, Artic. II. Vid. Præcellentiss. Dn. Gottlob Frid. Fenschen Histor. Spinozismi Leenhofiani p. 125. scq.*

E

Pori-

Porisma II.

Verbum DEI & Sacramenta sunt media gratia ac salutis efficacissima.

§. I.

Sermo est (1) de Verbo DEI, quod olim à Prophetis & Apostolis immediato instinctu Spiritus Sancti est prædicatum, & nunc ex eodem immediato Spiritus Sancti instinctu & sufflatu in literas est redactum, idque potissimum formaliter consideratum, de quo sententias Theologorum solidissimè explicatas & conciliatas vide apud Celeberr. *Dn. M. Bücher.* (*) (2) De Sacramentis potissimum N. T. quæ in locum Sacramentorum V. T. nunc successerunt. (3) De efficaciâ non objectiva & morali, nec repræsentativa aut significativa, sed verâ reali effectivâ & divina.

(*) In *Rathmanno Redivivo* p. 6. seqq.

§. II.

Efficaciam hancce probamus hoc argumento ex dicto nostro desumpto: *Quæ per se corda hominum illuminat, ut ad DEUM convertantur, penitentiâque seriâ actâ iustificentur, gremium quoque Ecclesie fecundissimum reddit, ut ex eo spiritualiter regeneremur & ad egregium ornatum spirituales renovemur, Ecclesiaeque nunquam numerus filiorum DEI desit, illud omninò in se efficaciam habet maximè effectivam ac realem, cumque Spiritu Sancto eandem. Atqui Verbum & Sacramenta &c. Ergò. Majorem nemo in dubium vocare potest. Effectus enim testatur de sua causâ. Minor apertissimè est in Textu. Idem & tot alia comprobant argumenta, quæ vide in Systematibus passim.*

§. III.

Notanda hæc sunt contra Pontificios, quosdam Calvinianos, Socinianos, Arminianos, Weigelianos, Quackeros, & Fanaticos quosvis, item Rathmannum, Movium & Novatores quosvis. Quibus & accedunt illi, qui sub pietatis prætextu Ecclesiam nostram turbant. Vid. Magnific. *Dn. D. Schelguig.* (a) Maximè Rever. *Dn. M. Bücher.* (b) aliosque, item & Systemata nostra passim.

(a) In *Synops. Artis.* III. *Quæst. V. VII. seqq.* (b) in *Rathmanno Redivivo*, p. 65. seqq.

Porisma III.

Illuminatio sanctificationem & renovationem antecedit.

§. I.

Sermo est non de uberiori illuminationis augmento & sanctificationem ac renovationem subsequente, sed de illuminatione in se considerata, ut actus gratiæ divinæ, quo Spiritus Sanctus in negotio salutis humanæ utitur.

§. II.

Hunc ergò actum Spiritus Sancti præcedere sanctificationem & renovationem ita ex dicto præsentis nostri probamus: *Quod gremium Ecclesiæ prius sæcundat, ut regeneratio & ornatus spiritalis seu sanctificatio & renovatio demùm sequatur, illud omninò regeneratione & sanctificatione ac renovatione prius est & antecedit. Atqui aurora spiritalis seu illuminatio &c. Ergò. Major est in aprico. Minor clarissima est in nostro dicto. Sive enim veritas ab utero five ex utero auroræ, negari tamen nequit, vi positus vocum & scopi textus sermonem esse de illuminatione ex verbo facta. Et quemadmodum nunchâc ratione aurora & decora illa sanctitatis & rorem juventutis antecedit, ita & illuminatio regeneratione, renovatione & Ecclesiæ augmento prior est. Idem & confirmatur Job. I. v. 8. 9. 12. 13. 14. ubi expressè illuminatio præmittitur & regeneratio ac adoptio in filios DEI subsequitur, ita etiam sanctificatio & renovatio.*

§. III.

Notanda hæc sunt contra *Theologos Platonicos & Mysticos, Rathmannum, Barelajum*, aliosque, quos & sequuntur hodiè sub pietatis specie Novaturientes. Quemadmodum eos prolixè recenset & refutat *Maximè Rev. Dn. M. Bücher.* (a) Vide & contra eosdem *Magnif. Dn. D. Schelguig.* (b) & *Magnif. Dn. D. Neumannum* (c) aliisque, qui istiusmodi Novitatibus sese opposuerunt.

(a) In *Rathmanno Redivivo* p. 177. seqq. & p. 156. seqq. (b) in *Synops. Artic. XVIII, Quæst. VIII. seqq.* (c) in *Disput. de illuminat. Quæst. IV. seqq.*

Porisma IV.

Regeneratio consistit in nostri adoptione, quâ filii DEI constituimur, & simul Spiritum Renovationis accipimus.

§. I.

Variè passim à Theologis sumi solet vocabulum Regenerationis. Videtur tamen ex iudicio Consummatissimi quondam Theologi Academiae hujus B. Dn. D. *Justi Christophori Seboneri* (a) planissimè omnium accipi posse *pro nostri adoptione*, quâ filii DEI constituimur & simul Spiritum renovationis accipimus. Regeneramur nempe, cum DEO nascimur filii, & propter hanc filiationem ad novitatem vitæ præparamur. Ita quodammodo & cum justificatione & sanctificatione coincidit, & ab utraque tamen tanquam intermedium beneficium distingui potest. B. *Sebonero* prævit hac in Academia B. Dn. D. *David Chyrenus*, (b) qui regenerationem ut intermedium DEI beneficium collocat inter justificationem & renovationem, eamque ita describit: *Regeneratio est actio Spiritus S. quâ per verbum DEI viventis & baptismum ex filio ira & mortis generat filium DEI & heredem vite aeternae.* Moxque ad quæstionem: *quomodo fit regeneratio hominû?* ita respondet: *Omnes homines carnali generatione nascuntur polluti peccato & filii ira ac aeternae damnationis. Ut igitur filii DEI, hoc est, DEO placentes & heredes vite aeternae fiant, necesse est eos ex DEO renasci, seu per verbum & Spiritum S. regenerari. Regenerantur autem, cum in vera conversione propter filium DEI remissionem peccatorum in Evangelio promissam fide accipiunt & DEO reconciliati in locum filiorum & heredum regni caelestis adoptantur & donantur Spiritu S. qui reliquias peccati nobisum nati paulatim expurgat & novam lucem & justitiam ac vitam in cordibus credentium accendit.*

(a) In Colleg. MSC. ad B. *König. Theol. Positiv. ad Part. III. §. 447.* Vid. *Dn. Praesidis Compend. Theol. Part. II. Cap. XIX. §. 2.* (b) in *Cateches. Loc. P. p. III. 1699.*

§. II.

Et hæc omnia videntur etiam quàm optimè ex explicato dicto nostro deduci posse. Sic namque expressè mentio fit uteri, quo ipso ad nihil aliud, quam ad generationem aliquam spirituales respici

spici poterit, quæ est *regeneratio*, mentio etiam fit *filiorum*, qui rursus sunt *spirituales*, iique per *adoptionem* tales. Ergò ex hoc utero spirituali prodire filii spirituales per adoptionem tales. Et per consequens regeneratio consistit in *nostræ adoptione*: Ab ipso vero regenerationis tempore simul tam splendide ornantur. En *renovationis* spiritum, quem regenerati simul acceperunt. Unde & *regeneratio* & *renovatio* junguntur *Tit. III. v. 5.* & *regeneratio* per adoptionem in filios describitur *Joh. I. v. 12. 13.*

Porisma V.

Regenerationis non alia sunt media respectu DEI, quàm verbum & Sacramenta: & respectu hominis fides.

S. I.

Sic namque in dicto nostro fit mentio *aurora*, per quam gremium Ecclesiæ unicè fœcundatur. Atque hæc non est nisi ex verbo & Sacramentis, ex quibus etiam oritur fides *Rom. X. v. 17.* Et hæc unicè sunt regenerationis media *Joh. III. v. 5. Jacob. I. v. 18. I. Petr. I. v. 23. Joh. I. v. 12. Gal. III. v. 26. &c.*

S. II.

Notanda hæc sunt contra omnes eos, qui adhuc spuria alia media hisce jam recensitis superaddunt, imprimis contra eos, qui etiam reditum in semetipsum huc ut medium aliquod referunt. Quod faciunt Theologi *Platonici* & *Fanatici*. Ex quibus præ aliis vid. *Abrab. von Franckenberg/ (*)* & istiusmodi alios.

(*) In *Nosce teipsum* Part. III. p. 137.

Porisma VI.

Regeneramur virtute divinâ, eâque increatâ & infinitâ.

S. I.

Sic namque *aurora* hæc, quæ gremium Ecclesiæ fœcundat, non est virtus quædam finita & creata, sed omninò potentia illa DEI, *Rom. I. v. 16.*

S. II.

Notanda sunt contra eos, qui virtutem hancce finitam & creatam vocant, contra quos vide *Dn. D. Schelguig, (*)*

(*) *Loc. cit. Quæst. I. p. 157. seqq.* Confer & *Dn. Hanneken* & *Dn. Bücher*, *ibidem citatos.*

Porisma VII.

Regeneratio essentialem aliquam mutationem formaliter non infert.

§. I.

Per essentialem mutationem intelligitur illa, per quam depravata hominis natura planè deponatur, occidatur ac aboleatur, & dehinc homo regeneratus in DEI ipsius & Christi naturam abit seu Deificatur & Christificatur.

§. II.

Talem essentialem mutationem hic non fieri probamus ex Textu nostro ita: *Quicumque ita regenerantur, ut fiant filii DEI & Messia, & ab ipso Messia omninò realiter & in ipsa unione distincti, illi non abeunt in ipsum DEUM & Christum, neque adeo Deificantur vel Christificantur, neque essentialiter mutantur.* At qui fideles &c. Ergò Major probatur: quia adoptio essentialem mutationem non infert. Minor clarissimè est in textu, in quo regenerati vocantur, non DEUS, nec Christus, sed notanter filii, & cum distinctione: *juvenis tua tibi.* Quemadmodum nunc ergò filius Patris non fit ipse Pater: ita & hoc loco, Neque aliter regeneratio vel in ullo alio loco Biblico describitur.

§. III.

Notanda hæc sunt contra *Fanaticos* adeò absurdè Regenerationem passim describentes, quales sunt *Christ. Hohsburg* (a) *von Grandenberg* (b) *W. Schewen*. (c) Nec aliter describit regenerationem *Christiannus Democritus*, (d) & qui sunt istiusmodi furfuris perquam alii.

(a) In *Possib. Mystic. Fest. Trinit.* p. 307. (b) *loc. cit.* p. 117. (c) in *Glauben und Erfahrung* p. 82. seqq. (d) in *Papism. Vapul.* p. 316. seqq. im *Glaubens-Bekänntniß Aric.* VII. p. 45. seqq. & im *Begrunder zum verlohrenen Licht und Recht* Part. II. Cap. V. p. 103. seqq.

Porisma VIII.

Uno saltem modo homo fit Filius DEI.

§. I.

Unius saltem modi in dicto nostro fit mentio, qui est regeneratio eaque adoptioni tanquam alii adhuc modo nequam contradistincta. Nec plures alios contradistinctos modos novit Scriptura, quoties filiorum DEI meminit.

§. II.

Notanda hæc sunt contra eos, qui docent, quod duplici modo fiamus filii DEI, nempe per adoptionem & per generationem. Quos notat Dn. D. *Schelguig.* (a) Confer. & Dn. M. *Bücher.* (b)

(a) In *Synopsi, Art. XIX. Quæst. VI. p. 166.* (b) in *Luthero Anti Pietista p. 112.*

Porisma IX.

Subiectum Renovationis est homo quoad statum præteritum peccator, ratione status presentis justificatus & regeneratus.

§. I.

Sic namque in dicto nostro initio fit mentio uteri auroræ, ex quo regeneratio hominis fit, qui nunc simul jam justificatus est, & ab eo ipso tempore simul incipit ornatus ille, quo & sanctitas vitæ spectat.

§. II.

Notanda sunt contra omnes illos, qui actus gratiæ divini, legem quoque cum Evangelio passim confundunt.

Porisma X.

Renovationis causa instrumentalis ex parte DEI sunt verbum & Sacramenta, causa media ex parte hominis est fides.

§. I.

Sic namque renovatio dicitur regenerationem sequi ex iisdem causis in dicto nostro.

§. II. No-

§. II.

Notanda sunt contra *Enbustafas* & *Fanaticos* omnia media in actibus gratiæ rejicientes.

Porisma XI.

Ecclesia est congregatio Sanctorum, in qua Evangelium rectè docetur & rectè administrantur Sacramenta.

§. I.

Sic Ecclesiam describit *Augustana Confessio Artic. VII.* & loquitur de Ecclesia propriè & principaliter, & prouti invisibilis est. Quamvis non neget in externâ Ecclesiæ societate multos malos & hypocritas in hac vita mixtos esse Sanctis. Vid. *Artic. seq. VIII.*

§. II.

Propriè verò & principaliter Ecclesiam esse verè credentium & Sanctorum, probatur inter alia quoque ex explicato nostro dicto hoc argumento: *Quicumque cætus principaliter continet homines ex utero aurora spiritali prodeuntes decore sanctitatis ornatos, & nomine filiorum DEI ac Messia gaudentes, ille est principaliter & propriè verè credentium ac sanctorum. Atqui cætus Ecclesia est. Ergò, Majorem nemo negare poterit. Minor clarissimis verbis habetur in textu. Qui verò ornatus cum sit invisibilis & internus, conf. & Psalm. XLV. v. 14. simul etiam eò ipsò probatur distinctio illa Ecclesiæ in visibilem & in invisibilem.*

§. III.

Notanda hæc potissimum sunt contra *Pontificios* sententiam A. C. pessimè passim traduentes & distinctionem Ecclesiæ in visibilem & in invisibilem rejicientes.

Porisma XII.

Ecclesia deficere nequit.

§. I.

Sermo est de Ecclesia *catholica & invisibili*, non de *hæc vel illâ particulari*.

§. II.

Ecclesiam autem sic deficere non posse, clarissimum est ex dicto nostro, in quo mentio fit *veris Juventutis Messia*, adeoque numerus

numerus membrorum Ecclesiae nunquam deficiet, nec deficere poterit. Cum sponsus spiritualis non possit esse sine sponsa, nec pater spiritualis sine filiis. Ergo nec Ecclesia Catholica & invisibilis deficere potest.

S. III.

Notanda sunt imprimis contra Socinianos & Arminianos statuentes non necesse esse, ut Ecclesia semper duret, Ecclesiam Catholicam penitus perire ac deficere posse.

SECTIO VI^{ta}.

Dictum explicatum vindicans.

Quaestio I.

An dictum hocce vel ullo modo explicari potest de Abrahamo?

S. I.

Judaeos nonnullos in genere interpretationem totius hujus Psalmi de Abrahamo facere, jam Sect. I. vidimus, nunc specialius adhuc sententia ipsorum & de praesenti hocce dicto breviter pensitanda erit. Sic namque R. Salomo Isacides (a) omnia hujus dicti verba ad Abrahamum, de quo interpretationem instituerat, applicat, quando nimirum hanc explicationem dat: כהררי קדש

מרחם משחר זאת תהיה לך בנכות הדרות קדושה שהיו בך מבטן אמך שהכיר בוראו בן שלש שנים / מרחם משחר

וגו מרחם וגו id est: In decoribus sanctitatis ex utero aurora: hoc est: hoc eveniet tibi merito decoris sancti, qui fuit in te a ventre matris tuae, quippe notitiam creatoris hic habuit, cum tres annos natus esset. Ab utero aurora, ex quo nimirum recidisti ex utero Es. Subsequentia au-

tem verba ita explicat: לך טל ילדותיך לך יחשב ילדותיך דרכי ושר שחתנהגה בהם כילדותיך יהי לך לנועם כטל זה שהוא נעים ונוח: id est: Tibi ros juventutis tuae: h. e. tibi imputabitur pueritia tua; mores probi ac virtutes, quibus te assuevisti in pueritia tua, erunt tibi recreationi, quomodo ros recreat suavisque est. Pari ferme modo & Auctor 78 Nizabon Veteris (b) explicat, quando ita:

כהררי קדש: כגבורת הקבה ומי גרם לו זה טל ילדותיך פירו זכות שהוכרתני מרחם משחר כלומר סמור ליציאתך מן הבטן: id

id est: in splendoribus sanctitatis, hoc est, robore DEI omnipotentis. Quid autem hanc opem promeruit? Res natiuitatis tuae. Sensus: Pietas, qua me complexus es ex utero ab aurora, hoc est, mox postquam è ventre prodieras. Idem procul dubio intendit quoque *Versio German. Jekuzbiel*, quæ præterea etiam admodum corrupto idiomate integrum hunc Psalmi versiculum ita reddit: Num die heilige Zierst du dem Malt ab / daß du aus der Tracht gefallen bist / ist vor dir zum besten der Thau deiner Jungheit. Ut aliorum *Rabbinorū* ineptias nunc taceamus.

(a) In *h. loc. in Bibliis Buxtorfi* (b) in *h. loc. prout scriptum hoc exhibet Dn. Wagenseil in Telis ignis satana, p. 180.*

S. II.

Sed verò de *Abrabamo* hunc Psalmum explicari non posse & sic neque etiam præsens dictum, jam satis probavimus *Scilicet, I.* Contra *Judeos* autem itidem urgenda hæc sunt (1) quia hæc interpretatio tantum in cerebello recentiorum *Rabbinorum* est nata, dum ante Christum natum nemo Psalmum huncce aliter quam de Christo explicavit, ut ex *suprà* dictis constat, atque sic necessario & præsens dictum de temporibus Messiaë explicandum erit. (2) Quia interpretatio hæc contrariatur *scopo Psalmi* & antecedentibus, ut & consequentibus. Nam uti priora non sine insigni absurditate de *Abrabamo* explicari possunt, utpote qui nullo modo potest dici sedere ad dextram DEI Patris, pariter & nec *Abrabamo* conveniunt, quæ de Sacerdotio in sequentibus habentur; ita & præsentia non sine pari absurditate ad eundem applicantur. (3) Quia in se absurda omnia, nec modo loquendi Spiritus S. convenientia; sed contorta maximè. Quomodo namque uterus matris *Abrahami* commodè poterit dici uterus auroræ? Quomodo quis Sanctus prodit ex utero matris suæ, qui est nudus saltem homo? contrarium asserit David *Psalm. LI. v. 7.* & *Moses Gen. VIII. v. 21.* sic & res *juventutis* planè absurdè & contra omnem modum loquendi explicatur de imputatione quadam. Pariter & omni fundamento destituntur, quæ de *Abrabami* notitia de DEO, quam ut puer trium annorum habuerit, dicuntur & nituntur omnibus reliquis illis fabulis, quæ passim de *Abrabamo* finguntur à *Rabbinis*. (4) Quia & quamplurimis aliis *Rabbinis* ipsis interpretatio hæcce quam maximè displicet. Cum alii aliter explicent, & qui aliter quam de Messiaë interpretantur, mirum in modum inter se dissentiunt, ut itidem ex superioribus in *Scilicet, I.* adductis id constat,

Quæ-

Quaestio II.

Annon tamen dictum hocce ad Davidem applicari potest?

§. I.

Sic iterum alii ex *Rabbinis* interpretantur. Nonnulli enim apud *R. Aben Efram* explicarunt ita, ut ipse exprimit his verbis: (a)

ואחריו אמרו מהמקום שהפיל השחור לך מנת ילדותך ופירוט טל כמו יוטל את הגורל ורבי ישועה אמר כי מרחם

: id est: alii dicunt: ex loco humili & obscuro tibi fors adolescentia tua, & explicatio ejus haec est: ros sicut projicitur fors. Et *R. Feschua* ita interpretatur: quoniam ab utero matricua dispositus fuisti, ut esses Rex. Mox verò & suam *R. Aben Efra* addit sententiã:

הטעם אם הוצרכה לעשות מלחמה עמך יבואו אליך

ביום כגשם נדכורת ותראם בהררי קדש מרחם טשחר

מעט עלות השחר יבוא כטל שהרגלה לדורת בילדותך

: id est: sensus hic est: cum bellum debet gerere, venient ad te populus tuus die illo instar imbris spontanei, & videbis eos in decoribus sanctitatis, ab utero aurora, id est, cum surgente aurora veniet (populus ille) sicut ros, quem videre solebas in adolescentia tua, cum adhuc pastor gregis esses. *R. Moses* (b) de vigore Davidis & ubertate succi, vel succositate corporis ejus in senecta adhuc viridi ac vegeto rori comparata. *R. David Kimchi* (c) de Davide explicans inter alia hæc habet: De utero prodisti ad regnum & ros benedictionis fuit tibi ipso illo diluculo.

(a) In hunc loc. in *Bibliis Buxtorf.* (b) apud *B. Calov.* in *Bibl. Illustrat. V. 7. Tom. 1. p. 1093.* (c) in *Commentar. in hunc locum.*

§. II.

Verum enim verò rectissimè judicavit de his interpretationibus *Arnoldus Bootius*: (*) *Ha expositions adeò coactæ sunt, verbisque Ebraicis tam malè congruentes imò fatua adeò atque insulsa, ut nullò modo mereantur, quarum mentio fiat; Nisi ut appareret ad quàm insubidas ac ridiculas glossas commentaque Doctores perfida nationis sæpè devolvantur: Ubi illustrissima de Christo Servatore nostro testimonia conantur eludere, ne-*

que clarissima veritati oculos aperire, aut manus dare volunt. Nam (1) ex iisdem argumentis, quibus probavimus, de *Abramo* hic non esse sermonem, etiam probamus nec de *Davide* posse explicari, cui itidem non conveniunt, quæ in Psalmo hoc occurrunt, cum non possit dici *David sedere ad dextram DEI* , nec *Sacerdos in æternum &c.* Quibus accedit (2) quod expressè *David* se in hoc Psalmo distinguat ab eo, de quo in toto hoc Psalmo loquitur: *Dixit Dominus Domino meo &c.* Et (3) omnia verba admodum violenter contorquentur, uti ad oculum est.

(*) In *Animadversione* , *Sacr. adrens. Hebr. V. T. Libr. II. Cap. X.*

Quæstio III.

An hoc dictum agat de miserationibus Domini, earumque effectu?

§. I.

Sic explicat versio Chaldaica, quæ; quemadmodum in Bibliis Buxtorfii reperitur, fontem Hebræum ita transtulit; עמון בשבחורי קודשא רחמן ראלה יסתרובון לך הך נחתה
: מלא יתבון לרוחצן חולרחך: Quæ verba *Clarius* (*) ita vertit: *Adjuvabis eos splendoribus sanctæ misericordie DEI: præstò erunt tibi tanquam discendens ros, sedebunt confidenter nati tui.*

(*) In hunc locum. Vid. *Criticor. Sacror. Tom. II. p. 1535.*

§. II.

Sed verò interpretationem & versionem hanc non posse locum habere, probatur (1) quia contrariatur aperto ipsi fonti, à cujus litera penitus recedit, & ejusmodi inserit, quæ in fonte non habentur, neque etiam in commoda quadam paraphrasi locum habent. (2) Quia nimis sunt generalia, quæ in versione hac occurrunt, cum tamen fons de specialioribus in diebus Messie obvenientibus agat. (3) Et adversatur scopo totius Psalms. Sic namque *Chaldeus* , ut ex antecedentibus nonnulli colligunt, loquitur de populo *Davidis Regis* . Cum tamen de Messia ejusque populo spirituali hic sermo sit, ut jam supra probavimus. Vid. *B. Glasfius* . (*)

[*] In *Christol. David. Dissut. III. Thef. IV. p. 114.*

Quæ-

Quæstio IV.

An in hoc dicto agatur de Generatione Filii DEI aternâ?

S. I.

Communis fermè hæc Patrum fuit sententia, agi in hoc dicto de aterna filii DEI generatione, & propterea quoque passim contra Arianos locum huncce adducunt. Sic namque Clemens Rom. (a) ubi de generatione filii DEI agit, inter alia quoque ita: *Suscipit nôsse quia lux genuit splendorem; sicut ait Propheta: in splendoribus sanctorum, ex utero ante luciferum genui te. Tertullianus (b) ita: Unigenitus, ut solus ex DEO genitus, propriè de vulva cordis ipsius, secundum quod & Pater ipse testatur; Eructavit cor meum sermonem optimum. Ad quem deinceps gaudens proinde gaudenti in persona illius: Filius meus es tu, ego hodiè genui Te, & ante luciferum genui te. Et Epiphanius (c) prolixius in hunc locum commentatur ita: Filium suum demonstrat à se reverà esse genitum, DEUM ex DEO, DEUM verum de DEO vero, non extrinsecus ascitum, sed ex ipsius substantia progressum. Sic igitur apud Davidem pronuntiat: ex utero ante luciferum genui te, uti Septuaginta interpretantur. Ex aliis autem Editoribus Aquila ita reddit: ab utero diluculo excitato tibi ros pueritiae tuae. Symmachus porrò: Velut diluculo voris juventus tua. Theodotio verò: ex utero à matutino tempore juventus tua. Atque quinta editio: ex utero ab diluculo tibi ros in juventus tua. Sexta porrò editio: ex utero quarent te ros juventus tua. Postremò in Ebraeo: Merem Massaar laçtal jeledecheth. Quod manifestè ac citra ullam ambiguitatem id ipsum significat: ex utero ante luciferum genui te. Vox enim illa Merem idem est atque è ventre. Massaar verò diluculo præ omnibus, hoc est, ante luciferum: laçtal id est atque ante rorem puerum: jeledecheth denique idem esse ac genui te. Ut ex eo sermone cognoscas, DEUM verbum hypostasi propriâ præditum à Patre esse genitum nullo neque initio, neque tempore priusquam aliquid aliud existeret &c. Eandem versionem; ante luciferum genui te, etiam Cæcil. Cyprianus retinet. (d) Sic & D. Athanasius de verbo Patris agens & locum huncce citat, (e) quando ita: Rem certè ita se habere ex scripture liquet, cum pater ita per Davidem loquatur: eructavit cor meum verbum bonum & ex utero ante luciferum genui te. Et alibi ita: (f) Jam dilectus ille quis fuerit, nisi filius unigenitus, ut in Psalmo centesimo decimo patet: Ex utero, inquit, ante luciferum genui te. D. Cyrillus Alexandrin. (g) hæc habet: divine gene-*

ratiq;

F 3

rationis modus omni mente superior existimatur. Porro audiendus est manifestè clamans DEUS ac Pater ad verbum, quod ex ipso secundum naturam natum est; Ex utero ante luciferum genui te. D. Ambrosius (h) ita; De eâdem sapientia, hoc est, de Domino JESU alibi Pater dicit: Ex utero ante luciferum genui te. Quod utique idè dixit, non ut corporalem alium declararet, sed ut proprietatem vera generationis ostenderet. Eodem modo & prolixius hoc dictum explicat D. Hilarius, (i) quando inter alia ita: Et hæc de illo præclara vox Patria est: ex utero ante luciferum genui te. Non præjudicatur autem DEO, ut sæpè jam diximus per infirmitatem nostræ intelligentiæ, ut per id, quod ex utero genuisse se dixit ex partibus internis externisque per membra coeuntibus, tanquam corporalium causarum originibus consistat &c. Eusebius Pamphil. (k) ita; Caterum secundum ea, quæ prius à nobis excogitata sunt, etiam hæc oportet assumere, quod quemadmodum quidem ubi de utero DEI & ante luciferum genito dicitur, figuratè nos talia intelligere oportet &c. Basilianus M. (l) ita: Unus DEUS & Pater, ex quo sunt omnia vel per generationem secundum illud: Ego à Patre exivi. Et: ex utero ante luciferum genui te: non quoniam uterum DEUS habeat, verum quoniam propria sue & non nothæ genitura ex utero parentum nascuntur uterum seipsum ad generandum habere DEUS dixit &c. Prius hujus dicti comma ad generationem filii DEI quoque traxit Gregorius Nazianzenus. (m) D. Chrysostomus (n) hunc locum ita interpretatur: Quid est ergò quod dicitur? Veram & germanam hic ostendit generationem. Quid ergò? Est solum ante luciferum? Nequaquam. Nam dicit etiam alibi: ante lunam thronus ejus? Et non ante lunam, nam de Patre quoque dicit: Antequam montes fierent & firmaretur terra & orbis terrarum, à seculo & in seculum tu es. Non à seculo solum, sed etiam ante seculum. Moxque addit: Uteri meministi, ut veram esse & germanam nativitatem ostendat. D. Hieronymus Stridonensis (o) ita commentatur: Ipse DEUS Pater, qui non assumpsit hominem, loquitur quasi homo: Ex utero ante luciferum genui te. Ex utero, de mea substantia. Et mox: Hic verò de utero generavit: de sua natura, de suis visceribus, de sua substantiâ. Ex utero, hoc est, de medulla divinitatis suæ. Totum quicquid Pater est in divinitate, dedit Filio, quem generavit. Ex utero ante luciferum genui te. Ante luciferum hoc schema gratè dicitur Synecdoche, quando dicunt Grammatici à parte totum. Quando ergò dicitur ante luciferum, unam creaturam nominat & omnes indicat creaturas, &c. Et Hieronymus Græcus (p) inter alia quoque

que ita: Non possum non confiteri, DEUM habere filium, cum praesertim
*S. Scriptura dilucidè sub persona DEI & Patris ad filium dicat: ex utero ante
 luciferum genui te &c.* Et *D. Augustinus* (q) ex hoc loco genera-
 tionem Filii DEI probat, quando ita: *Secundum formam DEI dictum
 est ante omnes colles genui me, i. e. ante omnes altitudines creaturarum
 & ante luciferum genui te, i. e. ante omnia tempora & temporalia &c.*
 Et *Fulgentius* (r) ita: *Multum fallitur, qui hujus scriptura locum divina
 nativitati non credit convenire.* Et mox: *Nomen uteri translato voca-
 bulo dictum est, quo ipsa divina significaretur natura.* Et porro: Sic er-
 gò & hic se dixit ex utero filium genuisse, ut quem audimus ex utero geni-
 tum, à natura patris nullus asimet alienum. Quod autem ante luciferum
 dixit, ostendit filii nativitatem perpetuam initio temporali non esse subiectam
 &c. Et quæ sunt istiusmodi quamplurima Patrum loca alia, quæ
 & collegerunt *Lorinus* (s) *Dion. Petavius* (t) aliique. Patrum hor-
 um sententiam deinde amplexi sunt & alii quoque quampluri-
 mi, ut *Hugo Cardinalis*, (u) *Robert. Bellarminus*, (x) *Peir. Dan. Huetius*
 (y) & alii ex Pontificiis. Ex Nostratibus pro hac sententia
 quoque stant *B. Dn. D. Jacob. Martini*, (z) *B. Dn. Andr. Prückner*, (aa)
 & *B. Dn. D. Salomo Gesnerus*, (bb) Et *Andreas Osiander* (cc) de divina ge-
 neratione explicat, sed ita, ut conceptionem quoque ex *Maria Virgine*
 simul asserat, quemadmodum & *Didac. Ruiz de Montoja* (dd) &
Thomas le Blanc (ee) docuerunt. Ut quamplurimos alios nunc tacea-
 mus. *Lorinus* (ff) hic quoque addit *Mercurium Trismegistum*, qui
 scribat: ὁ θεὸς ἀγεννητὸς ὢν ἀπεκύησε τὸν λόγον quem & adducit *Augu-
 stinus Steuchus Eugubinus*. (gg) De generatione filii DEI ater-
 nâ interpretatur quoque dictum nostrum *D. Job. Steph. Rittangel*.
 (hh) Interpretes autem hi secuti fuere *Versionem LXX. Interpp:*
 qui ita: ἐν ταῖς λαμπρότησι τῶν ἀγίων σου. Ἐν καθεστὸς πρὸ ἐωσφῆρος
 ἐγέννησά σε. Item *Fulgatam* quæ ita: in splendoribus sancto-
 rum: ex utero ante luciferum genui te. Idem & *Syriaca Versio* intendit,
 quæ ita: בחורי קודשה מן מרכעא מן קרים לך מליא ירחך
 i. e. cum decoribus sanctitatis ex utero ab antiquo te filium genui. Ejus-
 dem tenoris quoq; est *Versio Arabica*: في نور القديسين من الوطن
 ولدتك i. e. in lumine Sanctorum
 ex utero ante stellam matutinam genui te. Ita & *Aethiopica* trans tulit.
 Prout hæc Versiones occurrunt in *Bibliis Polyglottis Anglicanis Waltoni*
 (ii) quæ tamen Versiones, ut ad oculum est, LXX. *viralem Versionem*
 sunt secutæ. (a) Vel

(a) Vel qui alias auctor est *Compendioli de fide & ordine Christianorum*, quod habetur in *Erudiis simul & Christianis aliquot Epistolis veterum Pontificum*, p. 26. (b) *adversus Praxeam*, p. 382. (c) *Heres. 65. Tom. 1. Opp. p. 610. Conf. & Heres. 69. p. 733.* [d] *Libr. 1. adv. Judaeos p. 26. Edit. Oxon. & Epist. 63. p. 149.* [e] *de Syn. Nic. contr. hares. Arian. Decr. Tom. 1. Opp. p. 270.* (f) *Contr. Arian. Orat. V. Tom. 1. Opp. p. 533.* (g) *Dialog. de Trinit. Libr. II. Tom. II. Opp. p. 241.* [h] *de fide Libr. IV. Cap. IV. Tom. II. Opp. p. 84.* (i) *de Trinit. Libr. XII. p. 183. seqq.* (k) in *Demonstr. Evangel. Libr. IV. n. XV. p. 197.* [l] *Libr. V. contra Eunomian. Tom. 1. Opp. p. 179. seq.* (m) *Orat. LIII. p. 573.* [n] in *Exposit. in hunc Psalm. Opusc. Tom. III. p. 290. seq.* (o) in *hunc Psalm. Tom. VIII. Opp. p. 165. seq.* (p) in *Dialog. de Trinit. ex Bibliotheca Lindenbragii & Versione Latin. Feder. Morelli Lutet. Ann. 1612. edit. p. 5. 6. Conf. & p. 3. in Versione Latin.* (q) *Libr. 1. de Trinit. Cap. XII. Tom. III. Opp. p. 253. Idem & alibi saepius docet.* (r) in *Respons. contr. Arianos in Opp. p. 33. col. b. seq.* (s) in *hunc loc.* [r] *de Trinit. Libr. V. Cap. VII. num. V. Conf. & B. Dorscheum in Anti-Cornao p. 188. seqq.* (u) in *hunc Psalmum Part. 2. Biblior.* (x) in *Expositione Psalterii p. 652.* Quomodo autem Cardinalis hiecc ne quidem legere potuerit fontem prolixius ostendit B. noster Dn. D. Joh. Tarnov. in *Exercitat. Biblic. p. 121. seq.* (y) in *Demonstrat. Evangel. Propos. VII. p. 590. seq.* (z) *de tribus Elohim Libr. 1. Cap. 33. p. 331. seq.* (aa) in *Commentar. Philolog. Theol. in V. & N.T. in h. l. Part. II. p. 364.* (bb) in *Comment. in Psalm. p. 744.* [cc] in *Biblia Sacra in h. loc.* (dd) *de Trinit. Diss. IV. sect. 1. num. V. & seqq. ap. B. Dorsch. loc. cit. p. 194.* (ee) in *Psalmor. David. Analys. in h. l. Tom. V. p. 1029. seqq.* [ff] *loc. cit.* [gg] *de perenni Philosoph. Libr. 1. Cap. XXIII. (hh) de veritate Relig. Christ. part. 1. qua de SS. Trinitate & de Christo agit p. 47. (ii) Tom. III. p. 266. seqq.*

S. II.

Nos praesupponimus, sermonem esse non de verbis Textus extra connexionem accommodatis, nec de piis & analogiae fidei non adversis meditationibus, quas & hic admitti posse cum B. Dn. Dorscheo (*) facile admittimus; sed agi de ipso sensu Spiritus S. immediate & formaliter ab ipso Spiritu S. intento, verbisque intra Textum consideratis. Atque sic dicimus; In hoc loco hanc vice non agi de generatione Filii DEI aeternae. Prob. (1) quia quodcumque dictum agit de regeneratione hominum spirituali, id non potest agere de generatione Filii DEI aeterna. Nam unius dicti unicus saltem est sensus. Quod autem in dicto nostro agatur de regeneratione hominum spirituali, ex jam supra dictis constat, & quia nulla interpretatio commodius locum habere potest. (2) Quia haec ipsa interpretatio

pretatio non convenit cum *scopo* præsentis Psalmi *generali*. Sic namque hæc vice David non est sollicitus primariò de origine divinâ Messiaæ agere; sed potius de ipsius *statu*, & inprimis *exaltationis*. (3) quia adhuc eò minus convenit cum *scopo* præsentis versiculi *speciali*, in quo, uti ad oculum est, sermo est de *populo Messiaæ* ejusque conditione futura tempore N. T. Ab illo verò nunc immediate in uno eodemque versiculo transilire Spiritum S. ad *Generationem Filii DEI æternam*, non facillè præsumendum est, quia hic planè nulla ostendi potest connexio, inprimis cum melior haberi possit. Sic namque de tali Nativitate hic sermo est, quæ fiet (a) Christo jam ad dextram DEI Patris sedente. (b) emissâ jam virgâ fortitudinis ex Sion, Evangelio in orbem universum exeunte, Christoque dominante. (c) quæ fiet confluenta jam populò devotissimo ad regnum Christi, cum Victorem agnoscendo & sanctitatis decoribus se Christo præsentando. (d) quam sub se ille Sacerdos in æternum continuabit usque ad finem seculi &c. Quæ omnia hòc locò non conveniunt cum nativitate Christi æterna; benè verò cum nativitate spirituali fidelium. (4) quia nec cum ipsis vocibus quoad literam expositis satis benè hæc ipsa interpretatio convenit. Sic namque *ros Juventutis* minus commode videretur dici de Filio DEI æterno Patrique *ἀπορροή* ac unigenito, quemadmodum & *uterus aurora* cum à generante, ut in hoc loco contradistinguitur, minus rectè de *substantia* vel *essentia Patris generantis* dicitur. (5) quia *לך לך* Tibi in dicto nostro satis indicat, Messiaæ hanc esse Juventutem, adeòque vi vocis in litera explicatæ, à qua non facillè recedendum, Messias sic potius ut *Pater* & ut *generans* describitur, & non ut *filius*, vel ut *generatus*. (6) quia etiam interpretatio hæc est contra *accentuationem*, per quam illud: *משה כהן* magis cohæret cum *Antecedentibus*: *קשה כהן* quàm cum *subsequentibus*: *של ירוקר* de quibus plurà infra. (7) quia hæc interpretatio primùm non ex fontibus, sed ex *corruptis* vel minus accuratis *versionibus* fluxit. (8) quia adversariis istiusmodi explicatione ansa ludendi saltem præbetur.

(*) In *Anti-Cornao* p. 198. & 201. seqq.

§. III.

Obicitur (I) *auctoritas Patrum* eorumque tam constans consensus. *Resp.* (1) auctoritatem Patrum quamvis quidem decenti modo veneremur; non tamen pro normâ interpretandi Scripturam S. accipimus. (2) Multò minus Patrum sententias & interpretationes Scripturæ accipere possumus fontibus non convenientes, minusque accuratis versionibus saltem nixas. Hinc meritò repetimus hic iudicium *Megalandri* nostri *Lutheri*, (a) qui ita: Ja / sprichstu: es sind viel Väter selig worden / haben auch gelehret ohne Sprachen. Das ist wahr. Wo rechnest du aber auch das hin / daß sie oft in der Schrift gefehlet haben? Wie oft fehlet S. Augustinus im Psalter und andern Auslegungen / sowohl Hilarius, ja auch alle / die ohne die Sprachen sich die Schrift haben unterwunden auszulegen? Und ob sie gleich etwa recht geredet haben / sind sie doch der Sachen nicht gewiß gewesen / ob dasselbe recht an dem Ort stehe da sie es hindeuten? Als daß ich des ein Exempel zeige. Recht ist geredt / daß Christus Gottes Sohn ist. Aber wie spöttisch lautet es in den Ohren der Widersacher / da sie des Grund führeten aus dem 110. Psalm: Tecum principum in die virtutis tuæ, so doch daselbst in der Ebräischen Sprache nichts von der Gottheit geschrieben stehet etc. Conf. hic quoque B. Dn. D. Job. Tarnov. (b) & B. Dn. D. Dorfb. (c) *Objic.* (II) *Auctoritas Versionis LXX.* *Interpretum & Vulgate.* *Resp.* (1) quod *Versionem LXX.* *Interpretum* concernit, si vel maximè genuina esset, in hoc loco; nihilominus tamen falsissima foret, fontique tota contraria, ut & *Masora*, cum partim omittat, quæ in fonte habentur, nimirum $\text{וְיָרֵךְ} \text{וְיָרֵךְ}$ partim addat ea, quæ in fonte non habentur, nempe de *Lucifero*: partim fontem planè immutet, dum pro Nomine וְיָרֵךְ substituatur verbum: genui te. Atque sic immeritò hic fit provocatio ad versionem quàm maximè vitiosam in hoc loco. (2) Idem etiam dicimus de *Vulgata*, cujus auctoritas ad nauseam ferè usque à *Nostratibus* est dejecta. *Objic.* (III) Nomen וְיָרֵךְ significare propriam cujusque pueritiam, juventutem & nativitatem, arque sic h. loc. nativitatem Filii DEI aternam. Non verò significare progeniem, sobolem & liberos, & sic nec filios Messia posse intelligi. *Resp.* (1) Argumentum hoc planè nihil probat. Si enim nomen hoc, uti conceditur, nativitatem significat, quid obstat,

obstat, quo minus nativitatem spiritualem filiorum Messia, id est, regenerationem possit innuere? inprimis cum significatum huncce contextus præ aliis significatibus urgeat? (2) Abstractum in Scriptura sæpius sumi pro concreto jam supra notavimus, Quo observato nulla hic difficultas remanet. *Objit.* (IV) Pronomen secundæ Personæ $\gamma\gamma$ *Tibi* & γ *Nativitas tua* manifestè arguere, sermonem hic esse *de filii DEI Nativitate*. Cum in toto Psalmo DEUS Pater alloquatur filium, ut & in præsentī versu hic sit sensus: *dixit Dominus Domino meo, ex utero aurora sive lucis est tibi ros Nativitatis tuæ.* *Resp.* (1) DEUM Patrem in toto hoc Psalmo ad filium suum loqui admodum coactè demonstrabitur. Contrarium videtur constare ex *vers. 4. & 5.* Unde majori cum fundamento concludit *B. Sebast. Schmidt*, (d) Davidem in hoc Psalmo duo distincta habere alloquia, *in initio* non tantum prophettare de Christo, sed etiam eum alloqui *vers. 2. 3. 4.* sed *vers. 5.* orationem converti ad DEUM Patrem à *Davide*. Quibus præsuppositis interpretatio eò fluidior sit. (2) Posito etiam, DEUM Patrem hoc loco filium suum alloqui, nec sic quidem interpretatio commodè fluit propter connexionem, uti jam supra monuimus. (3) Ex *pronome secundo* potius contrarium sequitur, ut itidem jam supra monuimus. Vide contra hanc sententiam *Rivocum*, (e) *Sixtinum Amamam*, (f) & ex *Nostratibus* *B. Dn. D. Mart. Lutherum*, (g) *Philipp. Melancthon*, (h) *B. Job. Gerhard.* (i) *B. Dn. D. Job. Quistorp, Seniore*, (k) *B. Dn. Joh. Tarnov.* (l) *B. Dn. D. Dorfeb.* (m) *B. Dn. D. August. Varen.* (n) *B. Wasmuth.* (o) *Hackspann.* (p) *B. Dn. D. August. Pfeiffer.* (q) *B. Seb. Schmidt.* (r) *B. Geier.* (s) *Dn. Misandr.* (t) & *Dn. Seburzfleisch.* (u) *Thom. Gataker.* (x) *Henr. Möller. Hamburg.* (y) *Job. Marck.* (z) & *Authorem Bibliæ Veritatis Rittangelio opp.* (aa) Ut quamplurimos alios nunc taceamus,

(a) In *scripto an die Rathsherrn in Teutschland/ daß sie Christliche Schulen anrichten* Tom. II. *Altenb.* p. 809. (b) in *Exercitat. Bibliæ.* p. 125. *segg.* (c) in *Anti-Cornæo* p. 194. *segg.* (d) in *Resolut. Psalmor. Prophetico.* de Christo p. 532. [e] in *h. loc. Volum. II. Opp.* p. 308. (f) in *Anti-Barbar. Bibliæ* p. 548. *segg.* (g) *loc. cit.* (h) in *h. loc. Tom. II. Opp.* p. 723. (i) *loc. de DEO Patre & Filio* §. 154. *Tom. I. Locor.* p. 137. (k) in *Annotat. Bibliæ* in *V. T.* p. 485. (l) *loc. cit.* (m) *loc. cit.* (n) in *Triumph. Davidis* in *h. loc.* (o) in *Vindiciis Hebr.* *Part. II. Loc. VII. §. 2. in fine.* (p) in *Notiz. Philol. Theolog. Part. II. p. 732.* & in *Dispp. Sylog.* p. 369. *segg. isemin Miscellan. Sacr. Lib. I. Cap. VIII.*

VIII. §. 6. p. 131. seqq. (g) in *Dub. Venat. in b. loc. p. 625. (x) loc. cit. p. 538.*
 (s) in *Commentar. in Psalm. p. 2068. [eqq.] (t) in Delicis Bibliçæ V. T. Ann. 1699.*
 p. 911. (u) in *Disp. Philologem. Miscell. Ann. 1664. hab. §. 4. [x] in Cinno s. Ad*
versar. Miscellan. Libr. I. Cap. V. p. 203. Opp. Critic. (y) in Praef. in Psalmos
in h. l. p. 3045. seqq. (z) in Exegetic. Exercitat. p. 283. (aa) in Append. p. 322. seqq.

Quaestio V.

An de Nativitate Christi temporali in hoc dicto agatur?

§. I.

Et de Nativitate Christi temporali nonnulli, & quidem vario passim modo dictum praesens nostrum interpretati fuerunt. Initio huc spectant nonnulli ex *Judaïs*, qui verba de Nativitate Messia temporali explicarunt. Quorum explicationem tradit *Talmud Hierosolymit.* (a) petendam esse ex eo, quod scriptum est *Micb. V.*

v. 6. מה טעם לך טל ילדותך מה טעם כטל מאת ה ככוכבים
 עלי עשב אשר לא יקוה לאיש ולא ייחל לכני אדם וגו כטל מאת
 : ע" אדם id est, *Quis est sensus Psalm. 110.*

v. 3. Tibi ros nativitatis tuae? *Qualis est sensus Michæ Cap. V. v. 6.*
Quasi ros à Domino, & quasi stella super herbam, quæ non expectant visum,
& non praesolantur filios hominum. Quasi ros à Domino, ait R. Sa-
lomo Jarchi, qui nunquam per hominem demittitur. Et Rabbi Salomo ex ver-
bis R. Mosis Hadarfan (b) ita: מרברו רבי משה הרדשן למרתיה הגואל:

אשר אקים מכם אין לו אב שני הכה איש צמח שמו ומחתתו
 יצמח וכן הוא אומר ויעל כיונק לפניו וכשידש מארץ ציה ועליו רוד
 אומר מרחם משחר לך טל ילדותך ועליו הכתיב אומר אני היום
 : ילדותך Id ex verbis R. Mosis Hadarfan didici. *Ait ille in vers. 22.*
Cap. 37. Genes. Redemptor, quem suscitabo è vobis, non habebis patrem jux-
ta illud Zachar. 6. v. 12. Ecce vir germen nomen ejus & subter se germi-
nabit. Similiter Esaiæ 53. Et ascendit sicut virgultum coram eo, & sicut
radix de terra siccanti. Sic etiam de eo David Psalm. 110. v. 3. Ex utero
(tanquam) ex aurora tibi ros nativitas tua. Denique de eo Scriptura di-
cit Psalm. 2. v. 7. Ego hodie genui te, Ex Patribus Christianis Justinus
Martyr (c) in hunc locum ita: Et quæ à Davide sunt promulgata: in splen-
doribus

doribus sanctorum tuorum. Ex utero ante luciferum genui te. Iuravit Dominus & non poenitebit eum: Tu es Sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech: annon significant nobis, quod caelitus & ex utero humano DELUS & parens rerum cunctarum edicturus eum fuerit &c. Ad hoc dictum quoque procul dubio respexit Tercullianus, quando (d) ita: Nos edimus Evangelia, de quorum fide aliquid utique jam in tanto opere istos confirmasse debemus nocturnam nativitate declarantia Dominum ut hoc sit ante luciferum. Et mox pergit: Nam etsi de toto populo ait filios generavi, sed non adjecit ex utero. Cur autem adjecit ex utero tam vanè, quasi aliqui hominum ex utero natus dubitaretur, nisi quia curiosius voluit intelligi in Christum, ex utero generavi te, id est, ex solo utero sine viri semine, carni deputans, ex utero spiritus quod & ipsi hic accedit, Tu es Sacerdos in aeternum &c. Et uti de generatione aeterna, sic quoque de Nativitate Christi temporali ex utero Mariae ante ortum luciferi noctu factam explicat D. Augustinus. (e) Sic & Prosperum, Victorem Ulicensem, Isidorum, aliosque pro hac sententia adductos vide ap. B. Dn. D. Dorsch. (f) Eandem sententiam quoque fovent Nicol. Lyra (g) Jacob. Faber Stapulens. (h) Petr. Galatinus (i) Jos. Voisin, (k) Ludovic. ab Alcasar Hispanus. (l) Item & inclinatur in has partes Philippus Melancthon, (m) quamvis nec Lutheri sententiam rejicere velit, ut supra jam monuimus. Sic & B. Dn. D. Meisner (n) auroram de Maria, & rorem de Christo ex Maria nato explicat. Osiander (o) quomodo quoque conceptionem & incarnationem Christi hic velit intellectam jam supra monuimus. Speciatim Seb. Münsterus (p) explicat de nativitate Christi consecratam benedictione divinam ante mundi constitutionem. Vatablus (q) de humana Christi natura explicat, quatenus à principio nativitatis suae plenitudine gratiarum à DEO Patre donata fuit. Eodem recidit iudice B. Pfeiffero, (r) explicatio Arnoldi Bootii. (s) Idem quoque ultimato intendere videtur Ludov. ab Alcasar. (t) De Messiae ortu ex utero juvenili Virginia castissime Altini (u) & Joh. Jacob. Cramer (x) quoque explicant, ut alios nunc taceamus, quos Potius (y) recenset.

(a) Tr. Berachoth. Cap. V. Vid. Jos. de Voisin Observat. ad Raymond. Pignon. Ed. p. 154. (b) in Gen. XXXV. v. 8. apud Jos. Voisin loc. cit. p. 155. Conf. & ipsum Raymond. Part. III. Dist. III. Cap. VIII. n. V. p. 759. (c) in Dialog. cum Tryph. in Opp. p. 285. (d) Libri V. contra Marcion. p. 314. Edit. Rhe- nan. de Ann. 1521. (e) in Enarrat. in hunc Psalm. Tom. VIII. Opp. p. 1285. & Libr.

Et Libr. III, contr. Maximin, Cap. XVIII, Tom. VI, Opp. p. 745. seq. (f) in Anti-Cornaeo p. 192. seq. [g] in Possill. in h. loc. (h) in Commentar. ad quincuplam Psalterior. edit. p. 166. col. b. (i) in Arcan. Catholic. Veris. Libr. III, Cap. XVII, (k) loc. cit. p. 154. (l) in eas V. T. partes, quas respicit Apocalypsis in h. loc. p. 102. (m) in h. loc. Tom. II, Opp. p. 723. (n) ad Hosea Cap. XIV. (o) in h. loc. (p) in hunc loc. Criticor. Sacror. Tom. II, p. 1533. (q) in hunc loc. Criticor. Sacror. Tom. II, p. 1534. (r) in Dubia Vexata in h. loc. p. 625. [s] Libr. II, Animadvers. Cap. VIII. (t) loc. cit. (u) Hebraic. III. Dissert. II. (x) in Theolog. Israel. non ita pridem edit. Part. prior, Part. II, Cap. IV, n. 10, p. 254. seqq. (y) in Synops. Critic. in h. loc.

§. II.

Sed verò ex iisdem argumentis potioribus, quibus jam in enucleatione præcedentis Quæstionis usi fuimus, quoque hic probamus, nec illam interpretationem de Nativitate Christi temporali locum commodè posse habere. Quibus adde adhuc (1) quia nullo idoneo argumentò hæc ipsa interpretatio fundatur. (2) Quia hic nulla cum antecedentibus connexio: Christus jam positus in statu Exaltationis ad dextram in sceptro Majestatis in die triumphi non erat revocandus ad statum uterinum. (3) Et hic quàm maximè repugnat accentuatio, per quam nativitas hæc ex utero aurora; quemadmodum quidem secus sentientes volunt, locum habere nequit, ut & in præcedenti quæstione jam monitum est. Argumenta, quæ secus sentientes habent, nonnisi in piis quibusdam meditationibus consistunt, quæ licet in se & extra contextum locum possint habere, non tamen ab illis ad ipsum sensum à Spiritu S. hic intentum valet consequentia. Quare & à quamplurimis interpretatio hæc rejicitur. Ex Patribus eam repudiârunt D. Athanasius, (a) D. Chrysostomus, (b) Eulgenius. (c) Et B. Megalander noster Lutherus ab eadem abstinere maluit. (d) Conf. & adhuc B. Dorsch. (e) B. Varen. (f) B. Wasmuth, (g) B. Salom. Gesner. (h) Hæckspann. (i) B. Pfeiffer. (k) B. Calov. (l) Misandr. (m) Conf. & Sixtin. Amann. (n) Victorin. Strigel. (o) Henr. Möller, Hamb. (p) aliosque Commentatores passim.

(a) Orat. V. contr. Arian. Tom. I, Opp. p. 540. (b) in h. loc. Opusc. Tom. III, p. 290. (c) in Respons. contra Arian. p. 331. col. b. (d) in h. loc. Tom. I, Altenburg. p. 107. seqq. Equidem Tr. vdm Schem Hamph. Tom. VIII. Altenb. p. 300. videtur aliter sentire, attamen & mox antiquam suam sententiam quoque apprehendit. (e) in Anti-Cornaeo p. 192. & 198. (f) in Triumph. David in h. loc.

h. loc. Concl. III. (g) in Vindic. Hebr. Part. II, Loc. VII, §. 2, in fine. (h) in Commentar. in h. loc. p. 742. (i) in Not. Phil. Theol. Part. II, p. 333. Et in Sylog. p. 370. [k] in Dub. Vexat. in h. loc. p. 625. (l) in Bibl. Illustrat. in h. loc. Tom. I, V. T. p. 1093, seqq. (m) in Delic. Biblic. V. T. Anno 1699 p. 911, seqq. (n) in Anti-Barbar. Biblic. p. 549. (o) in Hypomnemat. in Psalm. in h. l. Part. II, p. 297. (p) in Praeleth. in Psalm. p. 1046.

Quaestio VI.

An קרש כהררי *aliter quam de ornatu fidelium hujus
vita explicari possint?*

§. I.

Interpretationem nostram suprâ dictam putamus satis esse fundatam. Equidem & quamplurimas alias adhuc sententias & hic reperimus, quarum tamen nulla certo fundamento videtur niti. Nonnulli apud *Andr. Rivetum* (*) de Christo explicârunt, & quidem de gloriâ ipsius divinâ, & de claritate illa, quam habuit apud Patrem *Job. XVII. v. 5.* Sed verò ex ipso textu clarissimum est, splendores hœc sanctos subjektivè non de Messia, sed de populo Messiaë prædicari, qui eidem colligendus, postquam evehctus fuerit ad dextram DEI Patris sui cœlestis.

[*] *in h. loc. Vol. II, Opp. p. 308.*

§. II.

Contra alii maluerunt קרש כהררי de locis sanctis explicare. *Hieronymus Stridonensis* (a) vertit: in montibus sanctis, & pro קררי videtur legisse קררי. Atque ita in Codicibus quibusdam scriptum esse & legi vult quoque *Job. Forsterus*. (b) Sed verò hæc lectio repugnat reliquis codicibus fermè omnibus, & *Masora*, aliisque locis parallelis, in quibus sæpius etiam ornatus hujus sacri fit mentio. Quare & *Hieronymus* in Explicatione hujus versiculi (c) lectionem hanc non attendit. *Conf. & Polum.* (d) Alii autem alio in sensu loca sancta intelligere hic volunt. Sic *R. Dav. Kimchi* (e) *Hierosolymam* huc refert. Sic & alii de sanctuario decoro vel locis sanctitatis explicant, ut *Buxtorf*. (f) *Bootius*, (g) *Tremellius* & *Junius*, (h) aliique. Sed verò cum vocabulum Hebraicum famosius usurpetur de ornatu, quàm loco sancto, illum significatum meritò huic præferimus, imprimis cum ipsi con-

textui

textui & scopo admodum egregiè conveniat. Conf. & contra hanc sententiam B. Geier. (i) B. Seb. Schmidt. (k) B. Wasmuth (l) Andr. River. (m) Confer & B. Glassium (n) Buxtorf. (o) & Thom. le Blanc (p) aliosque interpretes passim.

- (a) In *Versione hujus loci*. [b] in *Dictionar. Hebraic. voce* קָרָר p. 206. (c) Tom. VIII. *Opp.* p. 165. (d) in *Synops. Criticor. in h. loc.* [e] in *h. loc.* (f) in *Lexis eolHebraic. voce* קָרָר p. 155. & in *Lexico Major. Chaldaic. Talmud & Rabbin.* p. 2306. (g) in *Animadvers. ad Text. Hebr. V. T.* p. 217. *segg.* (h) in *Versione sua*, ubi ita; in *decoris locis sanctitatis inde ab utero futura sunt* [sc. oblationes] Tibi aderit ros juvena tua accuratissime. (i) in *Comment. in Psalm.* p. 2067. [k] in *Resolut. Psalmor. Prophet.* p. 538. [l] in *Vindic. Hebr. loc. cit.* (m) in *h. loc. Volum. II. Opp.* p. 308. (n) in *Christol. Disput. III. Thesi XXIII.* p. 120. (o) in *Anti-Critic. Part. II. c.* h. p. 786. (p) in *Psalm. anal. & Comment. T. 5. p. 1029.*

§. III.

Adhuc alii de hominibus sanctis explicant. D. Chryostomus (a) admodum latè explicat de sanctis & hujus & futuri seculi, quando ita; Adhuc loquitur de die & presenti & futuro. Splendorem autem hic dicit sanctorum pulchritudinem. Quid est enim Paulo splendidius? Quid Petro insignius? qui universum terrarum orbem pervaserunt vel sole clariores? Mox pergit: Quod si hic tales erant cogita mihi eo die, quando ab interitu aliena corpora acceperint quando immortalia quando omnem, qui videtur splendorem superantia; quinam erunt ii, & qui fuerint illis similes, Prophete & Apostoli & iusti & Martyres & Confessores, & omnes, qui per optimam vite institutionem in fide Christi fuere insignes. Denique adhuc addit: In splendoribus sanctorum. Et hoc est illius potentia eos adeo claros reddere, quod Paulus quoque significans dicebat. Qui transformabit corpus humilitatis nostra, ut siamus conformes corpori gloria ejus Phil. III. v. 21. &c. In posteriori autem sensu de sanctis futuri seculi mavult explicare D. Augustinus, (b) qui ita: In splendore inquit, sanctorum. De ipsa virtute dicit, quando erunt in splendore sancti, non quando adhuc terrenam carnem gestantes & in corpore mortali atque corruptibili degentes & gementes, quod aggravat animam & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem: cum ipse cogitationes invicem non videntur, non hoc est in splendore sanctorum. Sed quid est in splendore sanctorum? donec veniat Dominus & illuminet abscondita tenebrarum, & manifestabit cogitationes cordis, & hinc laus erit unicuique à DEO. Hoc erit in splendore sanctorum, quia tunc iusti fulgebunt in regno sui

Dominus, & quidem, uti à Reinbeckio salutarur (d) *absolutus inter-*
medius, & vim distinguendi habet post Mercam Mahpachatum Maxi-
nam. Hæc ordinaria est regula, à qua citra necessitatem non
est recedendum. His præsuppositis מִשְׁחָר *non ad subse-*
quentia, sed ad præcedentia spectat, nec ulla hic obest necessi-
tas, cur contrarium eligendum, omnia enim quam optimè flu-
unt ac nitidissimè. (2) Imò & magna necessitas urgere videtur
ordinarium distinguendi valorem ut hoc loco retineamus. In vo-
ce namque חילך occurrit Merca Mahpachatus, qui nemine contra-
dicente in Merca Rex Major est, mediumque versiculi communiter
facit, ut adeò voces קרש בהררי connecti cum præcedentibus abso-
lutè non possint. His nunc præsuppositis aut stabunt hæ voces soli-
tariæ si מִשְׁחָר מִרְחָם cum subsequents connectantur, &
tum in קרש בהררי nullus erit sensus, ac, inprimis cum adhuc
per lineolam Makkaph, sint connexæ, commodam aliquam proposi-
tionem logicam facere nequeunt: Aut itidem cum postremo in-
ciso forent connectendæ: sed tum iterum sensus non adeò com-
modè fluit; ut tamen fluit, si omnia ordinariæ consecutioni re-
linquantur. Loca quæ secus sentientes adducunt apud Riberum
(e) & Polum (f) aliosque, vel ita sunt comparata, ut alius in
Psalmia reperiatur positus, omisso sc. Merca Maphchato, vel ut ne-
cessitas aliud suadeat, vel ut etiam planè nihil probent, cum
Aihuacho utique ordinarium suum officium possit relinquere.

(a) In Triumph. David, in h. loc. (b) in Vindic. Hebr. Part. II. Loc. VII. (c) in
 Doctrina de Accent. Hebraor. p. 430. (d) loc. cit. p. 54. (e) loc. cit. p. 308.
 (f) in Synops. Criticor. in h. loc.

§. II.

In posteriori quæstionis membro occurrit initio particula
 וּ in מִרְחָם quomodo sit explicanda. Nos supra in Analyssi
 explicavimus per *ab.* Alii volunt *ex,* ut sensus sit *ex utero aurora*
esse rorem juventutis. Sed tum obstabit *accentuatio,* ut modo jam
 evicimus. Alii *comparativè* explicant, ut sensus sit: *Du Messias*
wirft mehr Christen zu Kinder habet als die Mutter der Morgen-
rothe Tropfen / quemadmodum quondam voluit B. Noster Dr.
Samuel Bohl. (a) Quam eandem sententiam quoque habent Lu-
 dovic.

doic. de Dieu, (b) Job. Coccejus, (c) B. Dn. D. Geierus, (d) aliique. Quæ quidem interpretatio non absurda, verùm & hic obstat accentuatio, per quam illud ex utero aurora ad rorem juventutis referri hõc modò nequit. Quare & Dn. Hackspann (e) hanc interpretationem Ludovici de Dieu non quidem absurdam voluit habere, nihil ominis tamen aliam versionem eligere maluit. Conf. & hic B. Wasmuth. (f) Deinde quod ם in שחרר concernit, tùm nonnulli voluerunt esse ם præfixum a, ab, ut vertatur: ex utero ab aurora, vel pra aurora, vel ante auroram, ut in Versionibus vel Glossis Pagnini, Variabli, Osiandri, Aria Montani aliorumque videre est. Quod tamen stare nequit, nam (1) obstat ipsa vocis constitutio, quod si enim ם esset præfixum, necessariò in prima littera שחחר deberet esse Dagesch, quod verò hic non reperitur. (2) obest accentuatio. Sic namque connectitur cum ea præcedens םחחר per Anach, quæ aliàs si ם in שחרר foret præfixum, accentum distinctivum deberet habere. Ut adeò שחרר necessariò pro nomine sine præfixo debeat haberi. Conf. B. Dorscheum (g) B. Varen. (h) B. Wasmuth (i) Rivetum, (k) aliosque passim.

- (a) in *Analytic. Paraphrasi Psalmorum in h. loc. & in Regula Rustica, n. 17.*
 (b) in *Critica S. in h. loc. p. 162.* (c) in *Lexico. in voce םחחר*
 p. 306. (d) in *Commentar. p. 2068.* (e) in *Not. Philol. Theol. Part. II.*
 p. 324. (f) *loc. cit.* (g) in *AngliCornae, p. 198.* (h) *loc. cit.* (i) *loc. cit.*
 (k) *loc. cit.*

Quæstio VIII.

An Ros Juventutis de Resurrectione Christi debeat explicari?

§. I.

Ex recentioribus sic locum huncce interpretari voluit Dn^s Johannes Ligbifoor, (a) qui propterea hunc versum integrum paraphrastice sic reddit: *Populus tuus erit populus spontaneus in die potestatis tue. Erit populus spontaneus in decoribus sanctitatis. Erit populus spontaneus ab utero aurora, Tuus est ros juventutis.* Jam verò porrò addit rorem Christi esse virtutem ejus propriam, quæ se resuscitaverit. Et hinc ad resurrectionem Christi applicat quoque verba ista: *ab utero aurora: cum resurrectio Christi fuerit ipsum diluendum & aurora novi mundi & novæ creationis.* Sed ante Lig-

H 2

footum

footum idem olim docuit *Pinto*, (b) qui itidem de resurrectione Christi ex mortuis matutinâ locum huncce explicavit.

- (a) In *Horis Hebr. in Acta Apost. ad Cap. XIII.* v. 33. *Vol. II, Opp. p. 730.* (b) *Libr. II. de Cruce Tit. II, Lo. IV. §. V. apud B. Geier, in Commentar. in Psalms p. 2069.*

§. II.

Verum rectissimè jam suo tempore judicavit *B. Geierus* (a) coactè satis sic explicari locum huncce. Quod etiam probatu est facillimum. Nam (1) ex textu planissimum est sermonem ibidem esse de iis, quæ post resurrectionem Messiaë & post ascensionem ejusdem in cœlis, sessionemque ad dextram Patris sui cœlestis in Ecclesia post victoriam illam reportatam sint Ventura. Malè ergo id explicatur de Resurrectione ipsa, quod post resurrectionem demum evenire debuit. (2) Obstat etiam ipse vocum positus in duplici affixo, per quod Messiaë aliquid in peculium dicitur cedere, & externè accedere, & quidem vi contextus in regno gratiæ, quæ de resurrectione ipsius minus commodè explicantur. (3) Quia commodior & liberior sensus haberi potest, hinc coactè fluens meritò rejicitur. Excipit *Lightfoot* (b) (1) rorem Christi esse virtutem ejus vivificantem mortuos, *Esaiæ XXXI. v. 19. Resp. Aliud est ros Christi*, de quo in loco *Isaiano*, aliud ros juventutis Messiaë colligendæ, de quo in nostro dicto. (2) Nec ubivis ros Christi significat metaphoricè virtutem vivificantem mortuos, occurrunt & alii significatus pro ratione scopi cujuslibet dicti interpretandi: Sic & h. loco. Excip. (II) Resurrectionem Christi fuisse ipsum diluculum & auroram novi mundi, & sic optimè convenire interpretationem illam cum illo: ab utero auroræ. *Resp. A convenientia qualicunque extra contextum ad convenientiam intra contextum N. V. C. Intra contextum verò hæc locum non posse habere ex jam dictis satis constabit. Ut otiosam hanc interpretationem rejicit quoque Andr. Rivet.* (c)

- (a) *Loc. cit.* (b) *loc. cit.* (c) *in Comment. in h. loc. Vol. II, Opp. p. 308.*

Quæstio IX.

An ros juventutis de Nativitate Messiaë Mystica explicandus?

S. I. Ita

§. I.

Ita quondam voluit Celeberrimus aliàs ille Exegeta B. No-
ster Dn. D. Job. Tarnovius, (a) intelligens hoc loco *pueritiam, juven-
tatem & natiuitatem Christi mystici* sub initium N. Test. futuram, quan-
do Christus *spiritualiter* in credentium cordibus nascitur, ac vivere
incipit. Quem & sequitur B. Dn. D. Mattheus Wasmuth, (b) qui
itidem docet, intelligi *spiritualem quandam multiplicationem*, non
tamen ita præcisè ipsorum liberorum spiritualium Messiaë (cum
vox ילד nungquam significet *sobolem*, sive natos, sed tan-
tùm *tempus iuuentutis vel pueritiæ* Eccles. XI. v. 9, 10.) quàm potius Messiaë
in cordibus tot fidelium spiritualiter concepti *mysticam natiuitatem*
& *iuentam*, de qua Gal. IV. v. 19. & Cap. II. v. 20.

[a] In *Exercitiis, Biblicis*, p. 123, [b] in *Vindic. Hebr. Part. II, Loc. VII. §. 1.*

§. II.

Quamvis nunc equidem Celeberrimi hi Theologi sat or-
thodoxè sese explicauerint, ut ab omni heterodoxia suspitione
etiam possint liberari, cum non aliter locutionem hanc suam
quàm de *regeneratione fidelium spirituali* velint intellectam. Sic e-
nim expressè B. Dn. D. Job. Tarnovius (a) addit: *Revoca tibi in memori-
am, quomodo alibi verbum DEI, quo REGENERANTUR homines, com-
paretur voci Ec. Quomodo quoad rem ipsam nobiscum in omni-
bus conveniunt. Nihilominus tamen inprimis hodiè cum Do-
ctrina illa de Christo in nobis varias turbas dat in Ecclesiis nostris,*
laudamus omninò cum Magnifico Dn. D. Fechtio Nostro (b) hanc
Dn. D. Schelguigii Epicurism: *non ignoramus aut diffitemur ex orthodoxis*
*etiam Theologis præsertim ante mota cum Weigelianis, similibusque Fanati-
cis certamina, nonnullos de interiori & spirituali natiuitate Christi egisse,*
per quam intelligebant gratiosum Domini in cor fidele aduentum. A quâ
*phrasi nunc cautiore facti, cum Scriptura nullibi sic loquatur, nec de hæ-
resi iis opinionibus quomodo unque participare videamur, abstinendum esse*
censemus. Et pariter hinc cum eodem Magnif. Dn. D. Fechtio (c)
putamus, quia ista loquendi formulæ, ut cunque in nonnullorum
animis bonum habere sensum possint, plerosque tamen inprimis
*simpliciores ipsa loquendi indole ad monstrosas sententia-
rum chimæras deducere; Quare & salubriter Eòdem Magnifico*

H 3

Præ-

Præceptore Nostro Judge, Theologi nostri monuerunt, crescente hodiè Fanaticorum colluvie ab ejusmodi loquendi rationibus, quantumlibet bonum sensum cum optima etiam utentium intentione habere possint, ne colludere cum ipsis & *negare* ipsorum vel approbare videamur, vel excusare studiosè, abstinendum esse. Quæ B. Dn. D. Wasmuth. de ipsa voce *juventutis* monuit, facile conciliari possunt, observatis iis, quæ jam supra cum aliis de abstracto pro concreto monuimus.

(a) loc. cit. (b) in *Dissertat. de Christo in Nobis*, Anno 1705. hœc Rostochii hab. Cap. I. §. XII. p. 14. (c.) loc. cit. Cap. III. §. IX. p. 50. (1799.

Quæstio X.

An Vocabulum *יהודים* tantùm Judæos respiciat?

§. I.

Sic vult Celeberr. Dn. Jacob. Guffetius (*) qui de hac voce in h. loc. ita: Accipio pro gente tua, domo Patrum tuorum, parentelâ. Gens Christi est Israel Judæi, Sensus. Gens tua seu Israel est tibi tanquam ros ab aurora utero. Hoc evenit die prima Pentecostes Christiana Actor. II. Quâ (1) Apostoli comparent in initio diei, statim ter mille homines Israelitæ conversi nomina Christo dederunt, (2) Deinde in initio latius sumso dum incipiebat prædicationis Evangelicæ dies mysticus, multi Judæi crediderunt Actor. IV. v. 4. vocantur quinque millia & Actor. XXI. v. 20. multa myriades &c.

[*] in *Commentar. Lingv. Ebraic. voc. יהודים* p. 326.

§ II.

Sed verò explicatio hæc statim corrui, cum (1) in Christo non sit Judæus, neque Græcus, neque servus, neque liber, neque mas, neque femina: omnes enim unus sumus in Christo Gal. III. v. 28. & Christus intergerini parietis illius septum solyerit *Ephes. II. v. 14.* (2) Illi qui ad Christum fuere conversi, non saltem Judæi fuerunt, sed & gentiles, ut liquidissimum est, qui omnes unam fecerunt Christi Ecclesiam. (3) In dicto de regno Christi gratiæ integræque Ecclesia N. T. sermo sit, ad quam non saltem Judæi spectant, sed & gentiles. (4) Et significatus vocis, quem Dn. Guffetius vult esse in nostra quoque explicatione optimè possit locum habere.

habere. Sic enim omnes fideles prouti etiam gentiles huc spectant, sunt gens Messia, parentela, domusque patrum suorum si non *corporalium*, tamen *spiritualium*.

SECTIO VII^{ma},

Miscellanea.

Quæstio I.

An David fuerit Adeptus, Lapidemque Philosophicum habuerit?

S. I.

CHymici Lapidemque Philosophici inquisitores ut eò magis artem suam evehant, & ad ipsum Sacrum Codicem passim provocare solent, quasi & ille ænigmaticis quibusdam locutionibus artem hancce tradat, Virosque sanctos ut *Adeptos*, verissimosque mysterii hujus chymici possessores recenseat. Hic & in catalogo *Adeptorum suorum Davidem* vulgò ponere solent. Non ita pridem id ex 1. *Paral. XXII. & Cap. XXX. v. 23.* probare voluit Anonymus quidam, qui se vocat ein *Geind des Viezli Putzli*, (a) quem refutavit Anonymus quidam. (b) Sic & alius quidam Anonymus ex recentioribus (c) de *Davide* idem asserit, & provocat specialius ad eos, qui *lapidis Philosophici* compositionem ex *Psalterio* eruere volunt. Sic & specialissimè ad præsens nostrum dictum provocârunt alii, quod & non ita pridem nobis à nonnemine fuit objectum, cum hic fiat mentio *roris ex utero auroræ*, in quo nonnulli laborare dicuntur, à quo etiam *Frater Rosæ crucis*, vulgò, *die Rosen-Creuzer*/in quo nomine mysterium hocce chymicum occultare voluerunt. Siquidem *Rosæus* non à *Rosa*, sed à *rore* dicitur nomen habere, *crux* autem idem ac *lux*, quoniam hæc literæ in signo ✠ reperiuntur. Quemadmodum quidem hæcce aperuit *Medicus* ille *Regius Gallicus Eusebe Renaudor*, (d) ubi & hanc allegat causam: *La rosée (qui est le plus puissant dissolvant de l'or entre les corps naturels & non corrosifs) n'est autre chose que cette lumière épaissie & rendue corporelle, laquelle étant cuite & digérée artistiquement par un temps convenable, en son propre vaisseau, est le vray menstrue du dragon roux, c'est à dire de l'or véritable matière des Philosophes. Du quel secret cette société ayant voulu laisser à la postérité dans son nom de*

marquis,

marques, qui ne poussent estre effacés par le temps, a retenu celui des freres de Rosee iuste. Fortè etiam huc respexit auctor der gülden Rosen/ (e) qui se literis initialibus vocat in titulo *J. R. V. M. D.* quas in præmissa pictura ita explicat: *qui in Rose vidit Magnalia DEI.*

[a] In Libr. sub titulo: *Keron Happuch, Posaunen Eliä oder Teutsches Fegfeuer der Scheide.Kunst/ p. 2, 37.* [b] in scripto sub titulo: *der von Rose und den Propheten übel urtheilende Alchymist. Chemnitz/ Anno 1706, p. 50. seqq.* [c] in scripto sub titulo: *Curieuse Untersuchung etlicher Mineralien Thiere und Kräuter/ insonderheit derer sich die Sophisten in Präparirung des lapidis bedieneten etc. Cap. 1. §. 7.* (d) *Dans Conférences publiques Tom. IV. p. 87. apud B. Dn. D. Abrah. Hinckelmann, in Detsch. Fundamenti Böhmiani §. XXIV. p. 61. seqq. Conf. & Gottfried Arnold in der Kirch und Reker. Historie Part. II. Libr. XVII. Cap. XVIII. §. XLX. p. 621.* (e) Prodiit hoc scriptum Anno 1705, Hamb, in quo carminicè mysterium illud elaborandi lapidem describitur & *Potentissimo Borussiae Regi* est inscriptum. Fortè & huc respicit *Speculum sapientia*, quod aperitur in *Quadrato Alchym. p. 49.* Et *Centrum Nat.* quod itidem reperitur in *Quadrato Alchym. p. 47.*

S. II.

Jam equidem hæc vice prolixum aliquod lapidis Philosophici examen in nos non suscipimus, id tamen dicimus, malè à Chymicis ad præsens nostrum dictum provocari, (1) quia istiusmodi cogitationes omni omnino fundamento destituntur. (2) Quia adhuc ipsi Chymici inter se disputant, an etiam adepti in rose elaborent? Et quænam prima hic sit materia. (3) Quia David non loquitur de rose ex utero auroræ, sed de rose juvenutis, uti ex accentuatione suprâ docuimus. (4) Quia David non opus habuit per artem sollicitè quærere quod DEUS jam per benignam naturam ipsi concesserat liberalissimè. (5) Quia istiusmodi assertionibus ansa saltem suppeditatur purissimum verbum Dömini illicito modo detorquendi, à quo meritò abstinendum est.

Quæstio II.

An ex præsentis nostro dicto possit probari corruptio fontis Hebraei?

S. I.

Cum Sequaginta Interpretum Versio Græca, ut & Latina Vulgata aliter

aliter hoc dictum exprefferint, ac quidem in ipso fonte habetur, uti jam supra perspeximus, hinc Pontificii inde arguunt, fontem Hebræum esse corruptum. Ex recentioribus adhuc idem ex hoc dicto nostro extorquere voluit Paulus Pezron (*) docens, cum tam manifesta inter textum Hebræum & Græcum reperiatur discrepantia tum ratione verborum, tum, ratione sensus, & in Græco evidens divinitatis Christi argumentum sit, hinc Judæos, cum viderent adversus se urgeri, elisuros textum Hebræum corrupisse.

[*] Dans *Défense de l'Antiquité des tems* chapitre, IV.

S. II.

Sed verò quemadmodum nullò argumentò idoneò probare valent Adversarii corruptionem fontis Hebræi, quemadmodum & ne unico quidem in loco Biblico eandem arguere cum fundamento quodam poterunt, prouti ad nauseam fermè usque à Nostratibus & Orthodoxè sentientibus propugnatum fuit: ita nec ex præsentì loco probari corruptio quædam fontis poterit, licet cum *Versione LXX. Interpretum & Vulgata Latina* non conveniat. Nam (1) ne vola quidem ullius corruptionis in præsentì dicto occurrit, cum omnia elegantissimè & cum antecedentibus & consequentibus cohæreant, ut ex supra dictis apparebit. (2) *Editionem* illam *LXX. Interpretum*, quam hodiè habemus, incorruptam esse, nondum à quoquam demonstratum est. (3) Et alii antiqui Codices Græci legerunt aliter ac hodierna illa *LXX. Interpretum* editio. Sic namque *Aquila, Symmachus, Theodotio quinta & sexta editio* legerunt omnes ut hodiernus Hebræus Codex habet vel *παιδιότητος ου*, vel *νεότητος ου*, uti videre est in quinque hujus loci interpretationibus ab *Epiphano* citatis, (a) quem locum & supra jam habuimus. Vide & *Andr. Rivetum*, (b) & *Drusium*. (c) Cum ergò antiquiores hoc in loco fontem non habuerunt pro corrupto, quid recentiorum hic valebit auctoritas? (4) *Versionem Vulgatam* esse authenticam itidem in hunc usque diem nondum est à Pontificiis evictum. Et contrarium Nostrates potius multis rationibus demonstrarunt. (5) *Versionem LXX. Interpretum & Vulgata* minus aptè convenire cum scopo totius dicti, ut & cum antecedentibus satis patet ex iis, quibus supra probatum dedi-

mus, in hoc loco non agi de *generatione Filii DEI aeternâ*. Atque adeo aut *Versu LXX*, Interpretum erit potius corrupta, aut etiam minus rectè sensum Spiritus Sancti apprehendit. Atque sic & *Vulgatum Interpretem* seduxit.

[a] *Haros 65, Tom. 1. Opp. p. 610, Edit. Petav.* (b) in *hunc loc, Volum II, Opp. p. 308.* (c) in *h. loc, Criticor. Sacror, Tom. II, p. 1536.*

S. III.

Quæ *Pezronius* contra hunc locum adduxit nullius sunt momenti: Quò enim argumento probatur, Judæos hic fontem corrupisse, quoniam evidens hic detur divinitatis Christi argumentum? Posito etiam in loco hocce de *divinitate & aeterna generatione Filii DEI* actum fuisse, aliquantulum obscurior tamen fuisset, & cum clariora loca non corruperint, & hujus loci corruptio parùm ipsos adjuvasset. Præterea ne sic quidem argumentum aliquid divinitatis Christi ex hoc Psalmo sustulissent Judæi, cum illustrius aliquid *versu 1*, habeatur, ad quod ne mutire quidem majores ipsorum ausi fuerunt, *Matth. XXII. v. 42. seqq.* Prolixius *Pezronium* refutavit *Maximè Rever. Dn. D. Brandanus Henric. Gebhardi.* (a) Conf. & pro hoc loco *B. Dn. D. Dorfeb.* (b) & *B. Salom. Glassium.* (c)

[a] In *Vindiciis quorund. Locor. Hebrai Text. in h. loc.* [b] in *AntiCornac, p. 196. seqq.* (c) in *Christologia David, Dissur. III, Th. 7. p. 114. seqq.*

Quæstio III.

An Accentuum auctores in hoc dicto nostro errorem aliquem commiserint?

S. I.

Dubium nonnullis in hoc loco subortum fuit circa vocem *אֱתָנָח* quæ *Athnacho* est notata, ut ex jam supra dictis in præced. Sect. videre est. Præ aliis verò admodum gravissima hic est *invektivilla Aru. Bootii*, (*) quando ita scribit: *Sanè passim in Psalmis hunc errorem ab illis accentuum magistris (quique tandem illi fuerint) admissum esse circa magnum hunc Accentum Athnach, ut eum pravo & alieno loco collocarent, quibus nullo negotio deprehendet.* Et recentissimè ad hunc ipsum

ipsum locum nostrum provocatum fuit in opere posthumo B. Dn. M. Job. Brunsmanni. (b) Nimirum cum tot variae hujus loci nostri dentur interpretationes etiam antiquiorum non habitâ accentuum rationes, & ex eo suam hypothesein B. Auctor corroborare conatur, quam in toto hoc opere suo contra accentuationem dirigere voluit.

[a] In *Animadvers. ad Text. Hebr.*, V. T. p. 236. (b) de *Accentuationis Hebraicae distinctiva novellâ arce Dissert. Havn.*, Ann. 1708. edit. p. 191.

§. II.

Nunc quidem prolixè hâc vice examinare nolumus, quæ jam olim de punctis, vocalibus & accentibus disputata fuerunt. Nos omninò facimus cum illis, qui communissimam illam inter Lutheranos ac Orthodoxos sententiam tuentur, divina originis esse & puncta, vocalia, & accentus. Atque sic hic nullus error accentuum autoribus imputari poterit, nec in presenti nostro dicto. Boorium quod concernit, rectissimè jam observavit B. Dn. D. Wasmuth, (a) ipsum coram orbe Hebræo apertè prodidisse insignem accentuum imperitiam, ipsi & asseclis obortam è duabus falsissimis hypotheseibus de *Athnach*. Nimirum quasi (1) absolute eidem competat nonnisi magnam distinctionis vim exercere in membris sententiarum, cum potius indifferenter se habeant tam Athnach, quam omnes alii accentus distinctivi ad quamcunque valoris proportionem scil. pro ratione seu quantitate illius sedis, in quam consecutionis necessitate unusquisque eorum defertur, quod uberius declarant ii, qui regulas Accentuationis explicarunt. (2) quasi *Athnach* in libris metricis quoque (ut quidem in *Proficiis* fit) maxima versus interfectio ordinariè competat: cum tamen in libris metricis ordinarium illud jus exerceat *Merca Mabpachatus*, ceu *Rex Major*, (vide præcepta Doctrinæ accentuatoriæ passim) quem minimè novisse videtur *Bootius*. Et præterea *Athnach* in hoc loco nostro nullam aliam sedem habet quam quæ rationis sensus quam optimè ipsi competere possit, ut iidem ex jam supra dictis constabit. Quæ B. Dn. Brunsmann. adduxit, videntur sufficienti suo robore destitui. Nam si ad *Chaldæi*, LXX, aliorumque interpretem varias interpretationes ac neglectus

Etus respicere velimus, non saltem Accentuatio, sed & mox Vocales, Consonantes & tandem integer Sacer Codex facilè redargui & vilipendio exponi possent. De reliquis argumentis B. Auctoris judicabunt alii. *Reinbeckius*, ad quem hic provocare voluit, ipsum provocantem simul refutat eo ipso in loco, (b) in quo præsidium aliquod quæritur.

(a) in *Vindic. Hebr. Part. II. Loc. VII. §. II.* (b) in *Doctrin. de Accent. Cap. IX. Vid. §. p. 478. seqq.*

Quæstio IV.

Utrum DEUS vi dicti nostri sine absurditate dici quodammodo possit Hermaphroditus?

§. I.

Quæstionem hanc hic nonnulli movere solent occasione uteri illius, cujus fit mentio, & quod putent, hic agi de generatione Filii DEI æternâ. Et quidem quæstionem nostram absolutè affirmat *Maldonatus*, (*) dicens DEO hoc loco tribui *vulvam metaphoricè*, ut intelligamus in generatione æternâ Filii fuisse quodammodo Hermaphroditum, id est, virum & mulierem.

(*) In *h. loc. Commentar. in V. T. p. 795.*

§. II.

Verùm enim verò rectissimè omninò *Sixtinus Amama* (a) judicavit portentosa hæc esse Maldonati, qui perrupta omnis pudoris elabris hæc ebarcis illeveris, nec sic loqui audere, qui musas colunt modestiores. Sic & nos dicimus cum sanioribus omnibus, citra absurditatem DEUM sic non posse dici nec occasione præsentis nostri dicti. Nam (1) in dicto nostro DEO uterus planè non tribuitur; sed alium habet sensum, uti ex *Exegeti nostra* patet. (2) Posito etiam DEO *metaphoricè* hic tribui *uterum*, ne sic tamen locutio illa citra insignem blasphemiam locum habere possit. (3) DEO nonnisi summæ perfectiones competunt. Jam verò *Hermaphroditum* esse, planè nullam dicit perfectionem, sed meram imperfectionem. Vid. *Aristoteles* (b) & *Albericus*. (c) Et *Clemens Alexandrinus*

drinus (d) quod de Hermaphroditis à nonnullis dicitur, vocat *Ἰερραβλοζιαν*. Augustinus (e) inter monstra collocat. (4) Ex Schola Hæreticorum hæc blasphemia ortum habet. Sic namque Valentinianus DEUM Hermaphroditum habuisse asserit, illuditque eos propterea Tertullianus. (f) (5) spurcissimi Hæretici hac locutione utuntur ad irridendum tremendum illud generationis divinæ mysterium. Sic namque Servetus, (g) per magnam blasphemiam DEUM Hermaphroditum vocat, & ne quid blasphemiarum desit, adhuc ex Mohammedanorum Schola (h) addit: *Si Filius natus erat ex Patre sine Matre, dic mihi, quomodo peperit eum per ventrem an per latus? Et Mercurius Trismegistus, quem & probare videtur Thomas le Blanc, (i) dicitur DEUM vocasse ἀρρηνόθελον*. Sed Pseudepigrapha hæc esse evicit Jsaac, Casaubonus. (k) Vide de his plura apud B. Dn. D. Dorscheum. (l) Maldonatum notavit quoque, ut & Servetum B. Dn. D. Scherzerus. (m) Conf. & Andr. Rivetum (n) & B. Sal. Glassium (o) aliosque. Et recentiorum fanaticorum deliria de hac locutione, eique affini sententia recentissimè discussit Magnif. Dn. Job. Wolffg. Jäger. (p)

- (a) In *Anti-Barbaro Bibliæ*. Libr. III. p. 550. (b) de *Gener. Animal. Libr. IV. Cap. IX.* (c) de *Animal. Libr. XVIII. Tr. II. Cap. III.* (d) in *Pedagog. Libr. II. Cap. XX.* p. 189. Vid. & *Constans. Varolium Libr. IV. Anatom. Cap. IV.* aliosque apud B. Dorsch. in *Anti-Cornas*, p. 200. (e) de *Civitat. DEI Libr. XVI. Cap. VIII.* (f) *Adversus Valentin. Cap. XXXIII. & XXXIV.* (g) de *Error. Trinit. Libr. I. & II. p. 58.* (h) Sic namque Mohammed argumentatur: *DEUS non habet uxorem. Ergo non generat.* Vid. Henning, Henningii Muhamedan, *Precant. Precat.* II. p. 42. seqq. M. Christian. Hoffmann. *Umbri. in luce Cap. II. §. XLVII.* p. 193. Dn. Job. Mich. Lang. de *Fab. Mohammed. Cap. III. p. 56. seqq.* & Theodor. Hackspann. in *Fide & Legib. Mohamm. Post. II. Rap. IV.* (i) in *Psalmor. David. Anal. & Comment. Tom. V. p. 1032.* (k) de *Rebus Sacris seu Exercitat. ad Baron. Exerc. I. ad Appar. N. XVIII. p. 73.* (l) *loc. cit.* (m) in *System. Theol. Loc. II. §. XXIII. in Error. p. 66.* (n) *loc. cit.* (o) in *Christol. David. Diffus. III. Tb. XXIX. p. 122.* (p) In *Exam. Theol. nov. consens. 7. p. 87. seqq.*

Quæstio V.

An Lucifer in hoc loco idem, quod Stella Matutina?

S. I.

Prolixius hic inquirunt, qui sequuntur vitiosam illam

I 2

Ver-

Versionem LXX. Interpretum, quæ ut cæca cæcam quoque duxit *Vulgatam*. Præ aliis quoque quamplurima hic habet *Ludov. ab Alcazar*. (*)

[*] In illas V, T. Partes, quas respicit *Apocal. Libr. II, p. 101, seqq.*

§. II.

Ast verò otiosa & supervacanea hæc omnia esse ex ipso fonte patet, in quo *Luciferi* planè nulla fit mentio. Adeoque his aliisque prolixius non immorabimur; sed potius hic subsistimus, Deo que nostro pro sua nobis hactenus exhibita gratia devoissimas nostras persolvimus grates. Sit ipsius

NOMINI TER SANCTO LAUS,
HONOR & GLORIA !!!

Nobilissimo & Clarissimo VIRO,

DN. GEORG. CASPARI,

Domestico meo longè charissimo,

S. P. P. JO. FECHT, D.

U verò disputando vim quasi facis *Academiae nostræ*, *CASPARI* optime, nec semel tantum iterumque, sed terque quaterque in arenam prodis, ut non colligere tantum sacrae eruditionis divitias, sed in Tuos pariter aliorumque usus convertere Te posse masculè demonstras. Macte hoc animo Tuo, quo vestigia terere majorum Tuorum, Parentis inprimis & Avi, quorum magna est in *Ecclesiâ patriâ* gloria, eo conatu, eaq; contentione, immò & successu adlaboras, ut quid quantumque fructus aliquando *Ecclesia* ex Te capere possit, indicio nec ambiguo nec obscuro in apricum producas, Sunt Tibi ad incrementa studiis

studiis Tuis adjicienda in promptu ea præsidia, quibus alii plerique destituuntur, librorum optimorum apparatus, indefessa in legendo audiendoque industria, conversatio cum viris variâ eruditione præstantibus, denique mens pia, tranquilla, modesta, à luxurie omni, & quicquid vitam Tuam dedecorare potest, quadam naturæ Tuæ indole aliena. His si institeris, ut non insistere non potes, quem aliquando studiorum Tuorum finem attingere, quem Tibi doctrinarum, Ecclesiæ usui inservientium, thesaurum comparare, quomodo Tuammet conscientiam in futuro olim officio tranquillam reddere queas, obscurum Tibi esse non potest. Ego verò venerabor DEUM, ut hunc Tibi, quem nunc geris, animum immotum perpetuò conservare & complementum laboribus nixibusque Tuis DEO gloriosum & cœtui, quem olim DEO providente rectorus es, salutare addere velit. E musæo die XXIX. Junii MDCCIIIX.

Nobilissime ac Pra-Clarissime

DN. RESPONDENS,
Fautor ac Amice æstumatissime!

E*Rasium* interrogatum à quodam, quâ ratione doctus evaderet? respondisse ferunt: *si doctis assidue conviveret: si doctos non minus attentè audiret quàm reverenter: si doctos strenuè legeret, si doctos diligenter edisceret: si se doctum nunquam putaret, referente Crucio in Mercur. Batav. Lib. I. p. m. 15.* Et hoc Clarissime DN. CASPARI quàm maximè commendatum Tibi habes, totusque in eo es, ut ex convictu, auditu, alloquio, lectione Doctorum & sedula ruminatione eorum, quæ audivisti, legisti, didicisti, doctior redeas. Quâ cum discendi & pro-

proficiendique cupiditate magnam mod estiam morumque probitatem conjunctam habes. Atque sic omni cum conamine B. Tui Parentis, B. Tui Avi BREVERI, Theologorum de Ecclesia Rigenfi longè meritissimorum vestigia æquis passibus premere pergis. Qui Celeberrimi tui Parentes sic non interisse videntur, cum prole adeò maximè æmulâ relictâ, mortui fuerunt, veluti cum planta arbore excisâ repullulat. Has ingenii tui dotes tot iam publicis speciminibus in hac ipsâ Academia nostra non sine applausu Bonorum omnium prodidisti. Quibus jam novum aliquod addit præfens hæcce Differtatio Tua Exegetico Theologica Eruditorum Examini exponenda; De novo hocce specimine de novo de Tibi animitus gratulor cum novo voto, velit Æternum illud Numen Spiritus sui Sancti gratiâ Tibi porrò adesse, quo habeat in Te de quo gratuletur sibi tandem aliquando Ecclesia, in primis etiam dulcissima Tûa Patria, quo etiam gaudeat Splendidissima Tua Familia. Valeas in Domino fa-
veasque

Dabam Rostochii d. io. Jul.
Anno 1708.

Claritatis T.
Additissimo
PRÆSIDI.

94 A 734.6

ULB Halle

3

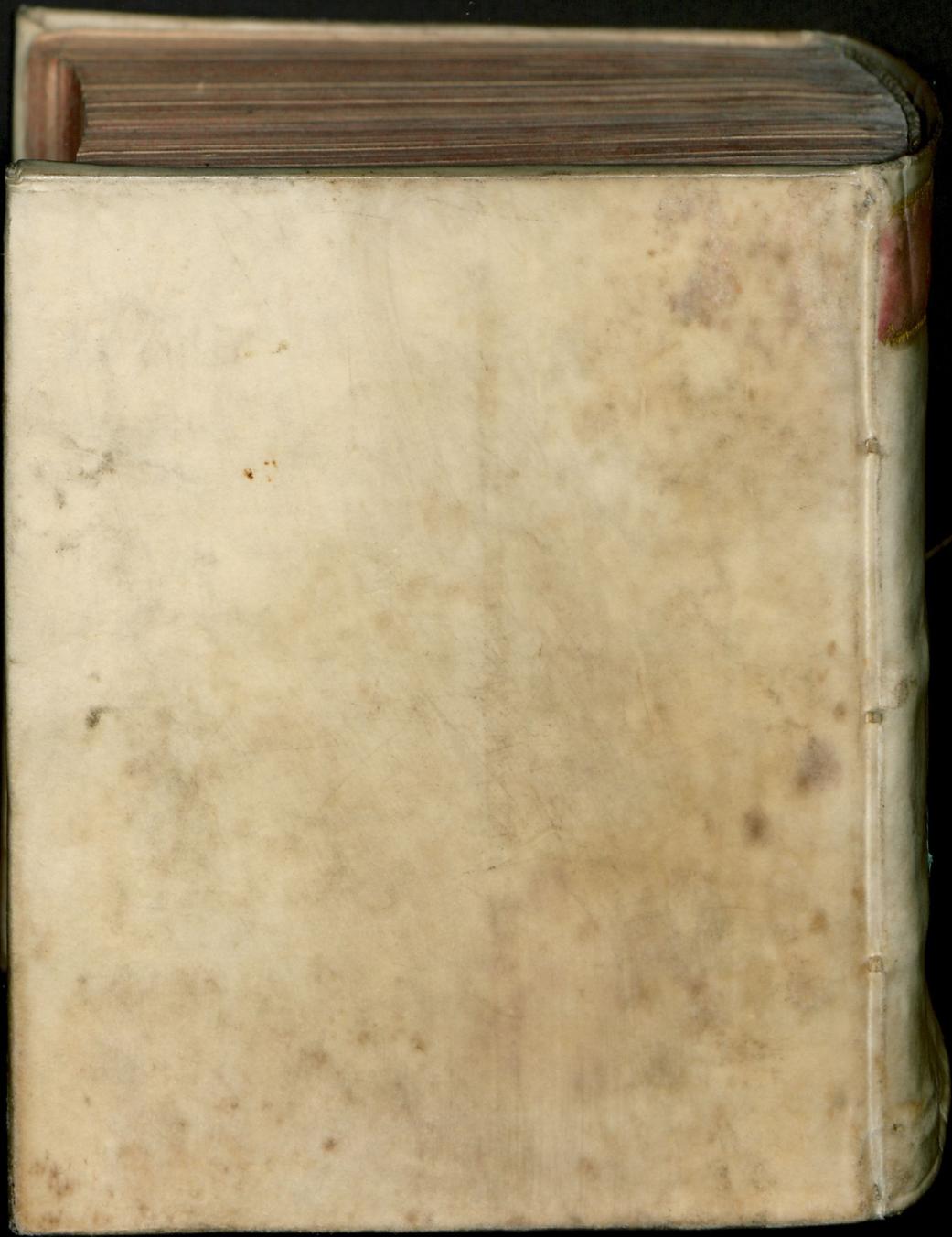
000 544 418

VD17

ML. 86.

B.I.G.

Black

3/Color

White

Magenta

Red

Yellow

Green

Cyan

Blue

Farbkarte #13

00 DISSERTATIO EXEGETICO-THEOLOGICA 6-6
De

DECORIBUS SANCTITATIS AB U- TERO AVRORÆ ET RORE JUVENTUTIS MESSIÆ,

Ad
PSALM, CX, VERS. 3.*Quam*
Adjuvante Divinâ Gratiâ,
CONSENTIENTE MAXIME REV. THEOLOG. ORDINE
IN ILLUSTRACADEMIA ROSTOCHIENSI,
PRÆSIDEV I R O
SUMME REVERENDO, AMPLISSIMO atque EXCELLENTISSIMO,
DN. ZACHAR. GRAPPIO,
S. S. THEOL. DOCT. EJUSDEMQUE PROF. PUBL. ORDINA-
RIO LONGE CELEBERRIMO ET AD ÆDEM CATHEDRA-
LEM D. JACOBI VERBI DIVINI MINISTRO
VIGILANTISSIMO,Patrono, Præceptore ac in Christo Patre suo
omni obsequio & pietate colendo,**GEORGIUS CASPARI,**Rigâ-Livonus,
Ad diem X. Augusti A. O. R. MDCCVIII.
Publico placidoque Eruditorum examini submittit

H. L. Q. C.

ROSTOCHII,

Typis NICOLAI SCHWIEGEROVII, Ampl. Sen. Typogr.